

PHILIPPE DE L'ESPINOY, AUTEUR VAN RECHERCHE DES ANTIQVITEZ ET NOBLESSE DE FLANDRES (1631) EN ZIJN FAMILIE¹

Pieter Donche

Iedereen geïnteresseerd in de geschiedenis van de genealogische of heraldische literatuur betreffende Vlaanderen kent wel het werk van PHILIPPE DE L'ESPINOY, *Recherche des Antiquitez et Noblesse de Flandres*.² *Contenant l'histoire genealogique des comtes de Flandres, avec vne description curieuse dudit pays. La suite des gouverneurs de Flandres, des grands-baillys, maistres des eaves, & autres officiers principaux des villes. Vn recueil des nobles et riches chastellenies, Baronnies, & infinité de belles Seigneuries du ressort & district dudit pays, avec une deduction genealogique de ceux qui les ont possédé. La police qui y a esté observée en la condvitte & gouvernement de l'Estat, & villes, avec vn abregé particulier de ceux qui ont esté commis aux Magistrats de la tres-noble ville de Gand depuis trois siecles en ça, avec vne briefue description de leurs familles, & rapport succinct de ce qui s'est passé de memorable en aucunes années. Iustificée par bonnes preuues tirées des chartes & tiltres conseruez aux Archives des Comtes de Flandres, des Abbayes, Chapitres, & anciens registres de diuerses villes & Communautéz. Enrichie de plusieurs figures, & diuisée en deux livres. Par PHILIPPE DE L'ESPINOY, Escuyer, Viscomte de Therouanne, Seigneur de la Chapelle &c., 2 dln., Douai: De l'Imprimerie de la veufve Marc Wyon, à l'enseigne du Phoenix, 1631.*

Dit werk bevat in een eerste deel (blz. 1-330) historische en genealogische gegevens over gouverneurs van Vlaanderen, souverain-baljuws, baanderheren, burggraven, kasteleinen, baljuws, onderbaljuws, ammans, watergraven, moormeesters en bezitters van heerlijkheden. Het tweede deel (blz. 331-1009) bevat schepenlijsten van Gent voor de periode 1301-1630. Dat alles wordt geïllustreerd met niet minder dan 1.121 tekeningen van familiewapens (wel soms meermaals herhaald). Hiervan zijn er 58 koperetsen, de overige zijn houtsneden.

In 1632 verscheen van dit werk al een tweede editie, soms zonder dat het jaartal op het titelblad werd aangepast maar wel herkenbaar aan een opgeplakt stuk gecorrigeerde tekst op blz. 320³. Een anastatische herdruk in drie volumes werd in 1972 uitgegeven te Handzame bij Familia et Patria.

¹ Gebruikte afkortingen: ARA: Algemeen Rijksarchief Brussel, BML: Bibliothèque Municipale de Lille (Fr.), hss: handschriften, KBR: Koninklijke Bibliotheek Brussel, FM: Fonds Merghelynck (KBR).

² De titel is allicht geïnspireerd op het handschrift van de rechtsgeleerde Philips Wielant (1441-1520), *Recueil des Antiquités de Flandre* (voor het eerst in druk uitgegeven in 1865 in *Recueil de Chroniques de Flandre*, dl. IV, Brussel: Kon. Comm. Geschiedenis).

³ Zie de commentaar in de veilingcatalogus E. Speeckaert, Brussel, 13 juni 1998, nr. 37; H. Godts, Brussel in zijn prijscatalogus van mei 1999, nr. 287 signaleert ook nog overplakte stukken tekst op blz. 387, 783 en 838 die echter ontbreken (maar niet deze van blz. 320) in de exemplaren geveild Brussel, H. Godts, 15 maart 1997, nr. 78; idem, idem, 24 april 2004, nr. 470; idem, idem, 15 oktober 2005, nr. 134; idem, idem, 17 december 2005, nrs. 465 (heraangeboden, 20 maart 2007, nr. 210) en 466; idem, idem, 20 maart 2007, nr. 211. Er zijn na de eerste editie vanaf 1632 regelmatig aanpassingen geweest in de tekst en illustraties.

De auteur

Philippe de l'Espinoy (° ca 1553, + Gent, ca 1633)⁴ noemt zich op het titelblad burggraaf van Terwaan (= Théroouanne in Noord-Frankrijk (Dépt. Pas-de-Calais, Artesië)) en heer van der Capelle (= Sint-Ulriks-Kapelle, deelgemeente van Dilbeek nabij Brussel). Zijn ouders waren meester Charles de l'Espinoy en Margareta Longin.⁵ Zijn moeder was erfdochter van Roeland Longin, ridder, heer van Sint-Ulriks-Kapelle en president van de Rekenkamer van Brabant. Zij waren te Brussel gehuwd op 15 of 21 februari 1551 (allicht oude jaartijl, dus 1552). Zijn vader werd enkele jaren later, in 1555 benoemd tot raadsheer in de Raad van Vlaanderen, gevestigd te Gent in het Gravensteen en bracht er zijn hele loopbaan door.

Philippe de l'Espinoy zelf huwde in 1579 te Gent⁶ met Cornelia de Norman, dochter van Philips, heer van Oxelaere (bij Cassel, N.-Fr.) en St.-Aldegonde.

In het colofon van zijn *magnus opem*, gedateerd Gent, 14 april 1631 verhaalt Philippe de l'Espinoy dat hij eerst in dienst was geweest van Philips II als kapitein van een compagnie Waalse infanteristen en nadat hij zich (in 1603⁷) uit het leger had teruggetrokken, hij de genealogische geschiedenis van Vlaanderen wou schrijven. Na zijn militaire loopbaan had hij zich met zijn gezin misschien eerst in zijn heerlijkheid Sint-Ulriks-Kapelle gevestigd. Maar hoe dan ook, op 20 oktober 1617 zag hij zich uit geldnood verplicht die heerlijkheid te verkopen aan zijn neef Theodoor de Fourneau de Cruyckenbourg⁸. In de verkoopsakte liet hij stipuleren dat het graf van zijn moeder in het koor van de kerk aldaar niet mocht verplaatst worden. Maar vier jaar later ging hij toch akkoord met een verplaatsing naar de O.L.Vrouwkapel voor het altaar. In een authentieke akte verleden voor de schepenen van Sint-Ulriks-Kapelle op 22 juli 1621 beloofde zijn neef een ruimte te laten maken waarin de beenderen zouden geplaatst worden die gevonden zouden worden in het graf van de oude heren van de heerlijkheid en waar ook nog plaats zou zijn voor twee grafkisten. Ook beloofde deze het schilderij, waar op de zijluiken de broers en zusters van Philippes ouders waren afgebeeld over te brengen van het hoofdaltaar naar de O.L.Vrouwkapel.

Na de verkoop van zijn heerlijkheid verwierf hij op 18 mei 1618 het poorterschap van Gent. In dezelfde akte werden ook zijn dochters Maria en Francisca en zijn zoon Jacob, kanunnik van

⁴ Een eerste biografie verscheen in: E. VARENBERGH, 'de l'Espinoy (Philippe), hérauldiste et généalogiste', in: *Biographie Nationale*, V (1876), kol. 406-410. Aanvullende gegevens vindt men in: J. ANNE DE MOLINA, 'Inscriptions funéraires du Brabant. Sint Ulriks Kapelle – Capelle Saint Ulric' en 'Histoire d'un beau manoir Brabançon: le château de Nieuwermolen à Capelle Saint-Ulric', in: *Recueil de l'Office Généalogique et Héraldique de Belgique*, X (1960), resp. pp. 2-11 en 12-74.

⁵ Zie over hen meer in de genealogie de l'Espinoy hieronder.

⁶ V. FRIS, 'Note sur la valeur de la « Recherche des antiquités et noblesse de Flandre » de Philippe de l'Espinoy', in: *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, vol. 79 (1910), pp. 289-340, i.h.b. p. 289. Het is niet duidelijk of dat een veronderstelling van de auteur is dan wel op een bron steunt, net zo min als zijn assertatie dat hij in 1552 in Terwaan werd geboren (wat ons verkeerd lijkt en eerder Gent of zelfs Sint-Ulriks-Kapelle moet zijn) en 1603 het jaar was dat hij zich uit het leger terugtrok.

⁷ V. FRIS, *art. cit.*, p. 289.

⁸ De grafsteen van Theodoor de Fourneau is nog te zien, ingemetseld in de zuidelijke buitenmuur van de kerk van Sint-Ulriks-Kapelle aan de westelijke hoek.

de Gentse St.-Baafskathedraal als poorters ingeschreven⁹. Bij de wetvernieuwing van 10 mei 1619 werd hij 4de schepen van Gedele van Gent, in 1621: 6de schepen van de Keure, in 1623: 3de schepen van Gedele, in 1625: 2de schepen van Gedele, in 1627: 4de schepen van Keure¹⁰ en ook nog eens schepen in 1631.¹¹

In zijn werk had hij de gewoonte om in zijn lijsten van Gentse schepenen bij de eerste vermelding van een schepen waarvan de familienaam nog niet eerder in de lijsten was voorgekomen, uit te wijden over de betreffende familie. Voor de schepenlijst van 1619 kon hij dit dan ook doen voor zijn eigen vermelding. Hier stelt hij dat leden van de familie de l'Espinoy meermaals schepen van Terwaan waren geweest en dat *apres la derniere prinse* [= prise (F): inname] *de la dicte ville* [Terwaan] *par l'Empereur* [keizer Karel], *ils sont venus en ce pays* [de Zuidelijke Nederlanden]. Dit behoeft wel enige nadere toelichting.

Terwaan was in de 16de eeuw een al 15 eeuwen oude middelgrote stad en vooral was zij al 900 jaar de zetel van het omvangrijke bisdom Terwaan (Terenburg) waaronder een groot deel van Vlaanderen ressorteerde. Sinds het einde van de 15de en ook in de eerste helft van de 16de eeuw waren de Bourgondische hertogen en hun Habsburgse opvolgers voortdurend in oorlog met Frankrijk. Van het sneuvelen van hertog Karel de Stoute in 1477 had de Franse koning gebruik gemaakt om Terwaan te annexeren. Keizer Karel en de Franse koning Frans I sloten in 1529 een vrede (de *Damesvrede*), waarbij Artesië bij de Nederlanden bleef, maar de Franse koning Terwaan behield. Maar Frans I hield zich niet aan de vrede: hij begon zijn enclave Terwaan intensief te versterken en plunderde van daaruit de omliggende dorpen. Moegetergd verzochten de Staten van Artesië keizer Karel om in te grijpen. Karel deed dit en wel erg grondig: in 1553 werd Terwaan veroverd en toen werden niet alleen de grote kathedraal, de twee parochiekerken en de kloosters en abdijen compleet afgebroken, hetzelfde gebeurde ook nog eens met de huizen. Met 'de grond gelijk maken' werd in de meest letterlijke betekenis uitgevoerd, alles werd steen voor steen afgebroken en op wat overbleef zou zout gestrooid geweest zijn opdat niets meer er ooit nog zou groeien ... (naar het antieke voorbeeld van de vernietiging van de stad Carthago).¹² Een passend chronogram werd bedacht : DELET MORINI.¹³ Het bisdom werd opgeheven en in 1559 opgesplitst in drie nieuwe bisdommen Boulogne, St.-Omer en Ieper.

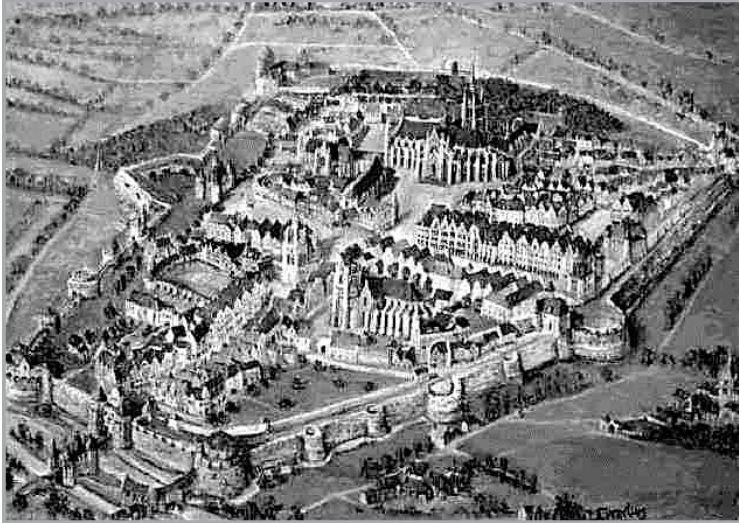
⁹ Poortersboek Gent: *Hedent, desen XVIII^{en} van Meye, 1618 wordt alhier, by consente van mijne heeren schepenen van der Kuere, up het rapport vanden secretaris Kerchove, als poorter bekent ghestelt: Jo^e Phls de l'Espinoy, heere van Cappelle, om te gauderen ende ghenieten vande libertyten vande voors. stede van Ghendt, conforme der Concessie ende Ordonnantie Caroline, vanden jaere lesten April XVe veertich. - Voorts worden hier ooc als poorters bekent ghestelt: Jo^e Marie ende Franchoise de l'Espinoy metgaders heer Jacques de l'Espinoy, Canonick vande cathedrale kercke van Ste-Baefs, alle kindren vanden voorn. Jo^e Phls.-Actum als boven.* Zijn echtgenote wordt dus niet vermeld, het is onduidelijk of dit was wegens al overleden of omdat zij mogelijk een geboren poorteres van Gent was.

¹⁰ PH. DE L'ESPINOY, *Recherche ...*, o.c., zie de overeenkomstige jaren.

¹¹ Vermeld door V. FRIS, *art. cit.*, p. 290.

¹² Zie ook: B. DELMAIRE, 'Thérouanne et Hesdin: deux destructions (1553), une reconstruction' in: *Verwoesting en wederopbouw van steden van de middeleeuwen tot heden* (Handelingen van het 18de Int. Colloquium, 1996), Brussel: Gemeentekrediet, 1999, pp: 127-153.

¹³ De optelling van de romeinse cijfers M, D, L, I, I, I, hetzij 1000, 500, 50, 1, 1 en 1 levert het jaartal 1553 op.

De bisschopsstad Terwaan voor de afbraak van 1553

Volgens Philippe de l'Espinoy zouden zijn ouders (gehuwd in 1551) dus in 1553 naar de Nederlanden uitgeweken zijn. Maar niet alleen de oude genealogieën (zie hieronder) maar ook nieuw gevonden gegevens spreken dit tegen: het blijkt immers dat Philippes grootvader Etienne de l'Espinoy al drie decennia eerder via Ieper de Zuidelijke Nederlanden is binnen gekomen ...

De familie de l'Espinoy telde veel licentiaten in de rechten die in en rond het Geestelijk Hof van Terwaan (de kerkelijke rechtbank) actief waren. Onder Karel de Stoute en Maximiliaan van Oostenrijk was dit Geestelijk Hof al meermaals in troebele oorlogstijden, voor de zaken m.b.t. het aartsdiaconaat Vlaanderen, tijdelijk naar Ieper overgebracht. Op 8 april 1522 (ns) beval Karel V dat het Geestelijk Hof van Terwaan voor wat betreft het aartsdiaconaat Vlaanderen definitief naar Ieper moest overgebracht worden. Een pauselijke bul het jaar daarop beval hetzelfde. Niet alleen de geestelijken emigreerden maar ook al het wereldlijk personeel en hun gezinnen en in hun zog ook de families van advocaten die rechtszaken voor dit hof pleitten.¹⁴ De aanwezigheid van dit Geestelijk Hof in Ieper vanaf 1522 blijkt uit vele akten en ook de aanwezigheid te Ieper van Etienne de l'Espinoy en verwanten blijkt al vanaf 1528 (zie verder in de genealogie). Philippes vader werd dan ook zeer vermoedelijk geboren te Ieper (in 1527).

¹⁴ P. DONCHE, 'De transfer van het Geestelijk Hof van Terwaan (voor het aartsdiaconaat Vlaanderen) naar Ieper in 1522', in: *Westhoek, tijdschrift voor geschiedenis en familiekunde in de Vlaamse & Franse Westhoek*, 27 (2011).

Keren we nu terug naar Philippe de l'Espinoz zelf. Over zijn loopbaan als kapitein van een compagnie Waalse infanteristen is nauwelijks iets geweten. Meer ingelicht zijn we over de periode daarna. Hij had zich voorgenomen een genealogische geschiedenis van Vlaanderen te schrijven en bezocht hiertoe tal van plaatsen waar archief bewaard werd. Hij legde verschillende handschriften aan die SANDERUS en SWEERTIUS vernoemen, maar die mogelijk voorbereidende werken zijn voor zijn *Recherche* ... niet bewaard gebleven.¹⁵ Enkele andere nog wel bewaard, zijn:

- een universeel wapenboek, waarvan het grootste deel een kopie is van een Engels wapenboek, in 1618 aan hem uitgeleend door Gilbert van Waterloos, heraldisch beeldhouwer van de aartshertogen en eerder toebehorend aan Gillis de Rebecque, wapenheraut van Maximiliaan van Oostenrijk en Philips de Schone, 122 folios. (KBR, Fonds Houwaert, alg. hss. verzameling nr. II 6565).
- een verzameling aantekeningen van historische, genealogische en heraldische aard, meestal van zijn hand, maar ook van anderen (KBR, hss., II 1474, verworven door aankoop uit de collectie Philips (Engeland) en met rugtitel: PHILIP DE L'ESPINOZ'S FLEMISH COLLECTIONS), 155 folio's.

In 1628 publiceerde hij een bescheiden werkje m.b.t. Brabant: *Prelats, barons, chevaliers, escviers, viles, franchises et officiers principaulx de ceste illustre Duché de Brabant, distincte par offices, recueillie hors des vieulx Registres, Lettres et Cartelaines des Monastères et Viles dès l'an 1300 et la enuiron: Par Philippe de l'Espinoz, escvier, visconte de Ther^{ne} et seigneur de la Chapelle, etc.*, Gent: Jan Vanden Kerckhove, 1628, in-4°, 10 ongenummerde bladen (20 blz.).¹⁶ Hij droeg het werk op aan de Staten van Brabant. Het is allicht de uitgave van een gelegenheidsvondst.

Philippe had nog een zuster Philippa die huwde met een Engels edelman Joris Chamberlain en die de ouders werden van Joris Chamberlain, bisschop van Ieper van 1627 tot 1634.¹⁷ Zijn drie zonen overleden voor hem.

Philippe overleed te Gent maar volgens zijn uitdrukkelijke wens werd hij in de kerk van zijn vroegere heerlijkheid van Sint-Ulriks-Kapelle begraven bij zijn moeder. In 1876 was het opschrift, toen nog in de vloer van de kerk, al fel uitgesleten.¹⁸ Later (vóór 1960) werd de grafsteen ingemetseld in de noordelijke buitenmuur van de kerk (nabij de westelijke hoek). Van het lange opschrift zijn thans hoogstens nog maar een handvol letters te lezen.

¹⁵ Voor de opsomming zie: *Biographie Nationale*, o.c.

¹⁶ Auteur: PHILIPPE DE L'ESPINOZ, ESCVIER, VISCONTE DE THER^{ne} ET SEIGNEUR DE LA CHAPELLE, etc... Zie hierover P. SERRURE, 'Philips de l'Espinoz', in: *Vaderlandsch museum voor Nederduitsche letterkunde, oudheid en geschiedenis*, III: Gent: H. Hoste, 1859-60, pp. 219-220. Het werd herdrukt in de 18de eeuw te Brussel (bij Ermens?) en is nauwelijks te onderscheiden van het origineel (zie voor de verschillen: VANDERHAEGHEN, *Bibliographie gantoise*, Gent, 1860, II, p. 26) en in 1847 te Antwerpen door de *Académie d'Archéologie de Belgique* (in-8°, 16 blz.). Niet vermeld in zijn biografie in *Biographie Nationale*, o.c. Het veilinghuis Romantic Agony, Brussel vernoemde in hun veilingcatalogus van 19 maart 2011 onder nr. 1191 een (andere?) namaakdruk uit 'het zelfde jaar als het origineel 1628'.

¹⁷ PH. DE L'ESPINOZ, *Recherche* ..., o.c., p. 318.

¹⁸ *Biographie Nationale*, V (1876).

Een raadselachtig grafmonument

Grafmonument Charles de l'Espinoy en Margareta de Longin
(kerk van Sint-Ulriks-Kapelle, in de noordelijke buitenmuur)

Het opschrift dat op het grafmonument te Sint-Ulriks-Kapelle werd aangebracht luidde:¹⁹

*Hier leyt begraven edele weerde vrouwe Margarita de Longin in haren leve vrouwe van dezen dorpe en ... [over Charles de l'Espinoy] ... alwaer hy ligt begraven in den hooghen choir, godt wille de ziele van hem hebben. Hier ligt oock begraven edelen en weerdigen jongheer **Philips de l'Espinoy**, sone heere Charles voorseyt, oock heere van dezen dorpe, ende burggrave van Theruane en capitaine van eene compagnie voetvolck tot dienste van zyne majestyts, de welke overlyden in de stede van Gendt, heeft alhier wille begraven wesen, met vrouwe Cornelius de Norman, dochter jongheer Philips, schiltknape, heere van Oxelaere, ende Ste-Aldegonde, zyne lieve ende geminde huysvrouwe, dewelke verkoopende deze heerlijkheid aen heer Dirik du Fourneau, raet van Brabant, haerlieden neve, hebben hem toegelaten in den jaere 1621, dat dezen serck zoude wezen ghetransporteert van uyt den hooghen choir in deze capelle.*

De steen werd dus gemaakt ter nagedachtenis van zijn moeder, vader en hemzelf en zijn echtgenote. Op de steen ziet men in het midden twee boven elkaar geplaatste wapenschilden: het bovenste is een gevierendeeld wapen met een doornenboom en lelies en verwijst naar Philipps vader, daaronder is een ruitvormig wapen (vrouwenwapen) dat verwijst naar zijn moeder Margareta Longin. De linkse (heraldisch rechtse) kolom toont vier wapenschilden m.b.t. de

¹⁹ *Biographie Nationale*, V (1876); ANNE DE MOLINA, 'Inscriptions funéraires...', *art. cit.*, pp. 5-6 heeft een op spellingsverschillen na identieke tekst (mogelijk de versie van J. DE BORCHGRAVE D'ALTENA, zie voetnoot 4 aldaar), maar het ontbrekende tekstgedeelte is iets minder: ... *van desen dorpe en (do)uagiere ... 1583, alwaer hij licht begraven ...* Margareta de Longin heet er dus douarrière, weduwe, dat moet dan betrekking hebben op haar eerste echtgenoot. Het jaartal 1583 stemt overeen met andere gegevens betreffende het overlijden van Charles de l'Espinoy.

voorouders van Charles de l’Espinoy, de rechtse kolom vier wapenschilden m.b.t. de voorouders van Margareta Longin. Onder elk van deze wapenschilden staat de betreffende familienaam.

Van Charles de l’Espinoy bestaat er echter ook nog een ander grafmonument, want hij werd in feite niet begraven te Sint-Ulriks-Kapelle. Hij overleed immers in 1583 tijdens een zending naar Oudenaarde in opdracht van de Raad van Vlaanderen (zie hieronder in de genealogie) en werd begraven in de Oudenaardse St.-Walburgakerk onder een grafombe in het hoogkoor. Daar werden ook twee maal vier kwartierschilden van zijn voorouders en van de voorouders van zijn echtgenote afgebeeld. Deze langs de kant van zijn echtgenote zijn:²⁰

LONGIN BERTHOLF MONS DOUVRIN

De kwartierschilden/familienamen van Margareta Logins voorouders op de grafsteen in Sint-Ulriks-Kapelle tonen van boven naar beneden echter: LONGIN MONS BERTHOLF DOUVRIN. Op de grafsteen te Sint-Ulriks-Kapelle werd dus een andere schikking van de vier voorouderkwartieren gebruikt, nl. eerst beide grootvaders (paterneel en materneel), dan beide grootmoeders (paterneel en materneel). Dit is een soms voorkomende afwijking van de meer klassieke schikking van de kwartierschilden van vier grootouders die grootvader en -moeder paterneel, grootvader en -moeder materneel zijn.²¹

Bekijken we nu de kwartieren langs Charles’ kant. Op de grafsteen in Sint-Ulriks-Kapelle staan als kwartierschilden/familienamen van Charles de l’Espinoys voorouders van boven naar onder afgebeeld : ESPINOY QUIERET WAVRIN POIX. Passen we de afwijkende schikkingregel toe dan zou Charles’ vaderlijke afstamming zijn:

Maar dit klopt totaal niet met Charles grootouders zoals vermeld in de oude genealogieën! De familienamen Quieret en Wavrin duiken daar immers pas voor het eerst als voorouders op in resp. de generatie van Charles’ betovergrootvader en Wavrin zelfs nog één generatie hoger (kwartierstaatnummers 17 en 35), terwijl de familienaam Poix er niet in vermeld wordt. Zie onze commentaren bij generatie II in de genealogie betreffende deze namen. Zijn voorvader Jacob Quierret, ridder, was heer van Heuchin, Pontrouwart enz... en gehuwd met Bonne de Berlettes, gezegd van Wavrin, dochter van Gilles, heer van Berlettes en Beatrix de Wavrin, vrouwe van Wavrin. Wavrin (*in lazuur een hartschild van zilver*) was natuurlijk een klinkende naam. Het wapen Quirret was *in hermelijn drie lelies met afgesneden voet van keel*.²² Het veld werd blijkbaar later als zilver gepercipieerd en gevierendeeld met het wapen de l’Espinoy. A. Merghelynck in zijn losse aantekeningen (KBR, FM 42, leper, nr. 204) stelt zelfs dat reeds Charles’ overgrootvader Jan, zoon van Jan de l’Espinoy en Blanche Quierret dit gevierendeelde wapen voerde en met nog een hartschild Wavrin (hij geeft helaas geen bronvermelding hiervoor). Bij de ouders van een Jacques Quieret vinden we Guy Quieret, gezegd Boort en Joanna van Poix.

²⁰ Voor de bronnen: zie de genealogie.

²¹ Voor een overzicht van schikkingssystemen, zie: M. VAN DE CRUY, *Heraldische kwartierstaten, een handleiding voor genealoog en heemkundige*, Wijnegem: Homunculus, 2001 (te corrigeren: p. 37: namen Dixmuide en Veyse omwisselen; p. 40: 3de kader weglaten, p. 41: 7de kader is onmogelijk).

²² P. ANSELME, *Histoire généalogique et chronologique ... France ...*, 9 dln., Parijs, 1712-33.

In het grafmonument van 1583 van Charles de l'Espinoy te Oudenaarde komen andere kwartieren (in de klassieke volgorde) voor, en die stemmen wél overeen met de oude genealogieën, nl.

ESPINOY

FORMANTEL

NIGRI

LOBEL

Het lijkt er dus op dat op het grafmonument te Sint-Ulriks-Kapelle voor Charles'voorouderlijke kwartieren er een vrije keus werd gemaakt uit wapenschilden van verre voorouders.²³

Wanneer werd dit grafmonument te Sint-Ulriks-Kapelle opgericht? In eerste benadering kan men stellen: kort na het overlijden van Margareta Longin in 1573. Maar in de tekst wordt ook de begrafenis onder dezelfde steen van Philippe de l'Espinoy (+ ca 1633) vermeld, dus die passage in de tekst zou van na 1633 moeten dateren. Maar er wordt wel geen overlijdensdatum van Philippe vermeld wat er op zou kunnen wijzen dat die tekstpassage al voor zijn overlijden werd gemaakt. We weten dat hij in 1621 al beslist had om bij zijn moeder begraven te worden (akte van 22 juli 1621 voor de schepenen van Sint-Ulriks-Kapelle, waarbij in de nieuwe grafkelder beloofd werd plaats te voorzien voor twee extra doodsisten), zijn toekomstige begrafenis onder die steen kon hij dus al vermelden (hij was dan wel erg zeker dat hij in Gent zou overlijden want dat staat er ook op ...). Dat de toelating van 1621 voor verplaatsing ook op de steen vermeld staat, betekent dat die tekstpassage na 1621 gekapt werd. De tekst vermeldt ook dat de toelating 'desen serck' betrof een grafzerk voor Philippes moeder bestond zeker reeds in 1617 (in de verkoopakte van de heerlijkheid van Sint-Ulriks-Kapelle van 20 oktober 1617 is er sprake van). M.a.w. de tekst op de steen dateert van na 1621, de steen zelf van voor 1617. Is de steen dan toch oorspronkelijk van kort na 1573? Maar dan moet het tekstgedeelte toch wel helemaal vernieuwd geweest zijn, want de tekst bevat voor het overgrote deel gegevens die pas na 1621 bekend waren. Dat er ooit nog zoveel tekst zou bijgeschreven worden kon men kort na het overlijden van Margareta Longin natuurlijk ook niet weten. Werd daarom na 1621 een oude tekst weggekapt en vervangen door een nieuwe tekst in kleinere letter of werd een bestaande tekst behouden maar aangevuld en de ruimte voor tekst gevoelig uitgebreid?

We menen dat de steen van meerdere jaren vóór 1583 (en uiteraard ten vroegste van 1573) moet dateren, want toen Charles de l'Espinoy in 1583 overleed, konden op zijn grafmonument in de kerk van Oudenaarde wel al alle correcte familienamen (en wapenschilden) van zijn vier grootouders vermeld worden, iets wat blijkbaar nog niet het geval was kort na 1573. Het lijkt er ons op dat de steen kort na 1573 gemaakt werd in opdracht van de weduwnaar Charles de l'Espinoy die toen voor zijn zijde verkoos wapens van voorouders uit diverse generaties af te beelden en dat op het ogenblik dat Charles zelf overleed, zijn kinderen de precieze wapens van hun vaders vier grootouders kenden en dan ook deze plaatsten op zijn grafzerk in de Oudenaarse Sint-Walburgakerk.

Zijn magnus opem

Philippe de l'Espinoy's levenswerk verscheen op het ogenblik dat hij al tegen de leeftijd van 80 jaar aankeek. Voor zijn werk had hij een massa documenten verzameld, gecompileerd en kopieën en extracten gemaakt uit diverse archiefdepots, vooral uit het Gentse stadhuis. Dat het

²³ L. DUERLOO, 'Bastaarden, wapenkoningen en rechtbanken', in: *Heraldicum Disputationes*, 1 (1996), p. 188 vermeldt dat 'in de Zuidelijke Nederlanden golden eigenlijk geen strikte regels betreffende het viere delen van wapenschilden. ... Het was zelfs vrij normaal om verschillende, minder belangrijke allianties over te slaan ten einde een meer eerbare connectie in de verf te zetten'. Is dit ook het geval hier voor kwartierschilden op grafmonumenten?

tweede en grootste deel van zijn boek (679 blz.) volledig gewijd is aan schepenlijsten van de stad Gent zal ook wel mede ingegeven zijn door het feit dat de stad ook deels zijn werk financierde.

Blijkbaar was de tekst van zijn boek al vijf jaar eerder klaar dan 1631 wanneer de eigenlijke druk gebeurde. In de inleidende pagina's staan immers een approbatie van de kerkelijke overheid en een koninklijk privilege afgedrukt, gedateerd resp. 13 februari 1627 en 27 september 1628. De kerkelijke goedkeuring werd gegeven door een Gentse kanunnik. Het koninklijk privilege werd te Brussel gegeven en verbood tegelijk aan ieder ander het werk na te maken, te drukken, te verkopen of te verdelen gedurende een termijn van 10 jaar (copyright is thans wel een heel stuk langer ...). Het grote aantal bladzijden, de meer dan 1.000 tekeningen en ook 's mans leeftijd (de 80 naderend) zullen er wel toe bijgedragen hebben dat de drukker enkele jaren nodig had. Zijn lijst van Gentse schepenen werd up-to-date gehouden tot 1630, één jaar voor het verschijnen van de eerste editie.

Zijn omvangrijk werk bevat natuurlijk een massa namen. Het werk werd echter niet voorzien van een alfabetische naamindex. Maar blijkbaar hebben later sommige drukkers alsnog dit monnikenwerk op zich genomen. Een eerste algemene tafel *Table générale des recherches des Antiquitez et noblesse de Flandres* verscheen te Brussel bij F. t'Serstevens, ongedateerd (maar ca. 1720-30) in 20 bladzijden.²⁴ In 1759 verscheen onder exact dezelfde titel een tafel van ook 20 bladzijden, gedrukt te Doornik in de drukkerij van N. Jovenau, boekhandelaar op de Grote Markt.²⁵

SANDERUS, de samensteller van het overbekende werk *Flandria Illustrata* (1641-44) en de l'Espinoy kenden elkaar: Sanderus was één van het handvol literatoren van wie een hulde aan de auteur afgedrukt werd vooraan in het boek. Toch voelde Sanderus zich amper een tiental jaar later al genoodzaakt enig voorbehoud te maken voor de soms wat te flatteuze voorstelling van afstamming van sommige der geciteerde personen. In zijn *Flandria Illustrata* schreef hij over Philippe de l'Espinoy: *een arbeidzaam onderzoeker der Vlaamsche Oudheden en een man, die in het ophelderen der Oudheden van Vlaandre zeer naarstig geweest is, maar hij maakte tevens volgende kanttekening: behalven dat hy uit eene zonderlinge genegenheid jegens ieder een, wat te veel toe gelegd heeft aan zommige Luiden, die hy na Nieuwelingen in hun Vaderland zynde zich verheugen datze gerekent worden onder de genen, die door een ouden en onbesmetten Adeldom en andere heerlyke Sieraden van hunne geslachten, achtbaar zyn.*²⁶

Dat de informatie in elk vóór 1900 gepubliceerd genealogisch werk (en vaak ook nog in deze van daarna ...) steeds met de nodige omzichtigheid behandeld moet worden is wellicht de meeste lezers bekend. Het werk van de l'Espinoy werd weliswaar mede op basis van veel origineel archiefmateriaal samengesteld maar er werd zeker niet altijd kritisch gebruik van gemaakt.

²⁴ In het exemplaar uit de collectie van M. Wittock, geveild Brussel, E. Speeckaert, 27 april 1996, nr. 36. Ook in de exemplaren geveild Brussel, The Romantic Agony, 25 april 1998, nr. 303; Brugge, M. Van de Wiele, 20 december 2003, nr. 364 en Brussel, H. Godts, 17 december 2005, nr. 466.

²⁵ Of de tafel van 1759 een gewone herdruk dan wel een nieuw opgemaakte tafel is weten we niet (we hebben geen voorbeeld van die eerste tafel om te vergelijken). Een exemplaar van de tafel 1759 is aanwezig in Stadsarchief Ieper, een exemplaar van de tafel was toegevoegd aan het exemplaar van het boek geveild Brugge, Van de Wiele, 7 maart 2009, nr. 710, Godts 22 februari 2011, nr. 170 en een los exemplaar van de tafel was op een veiling te Brussel, Librairie des Éléphants op 25 april 2009.

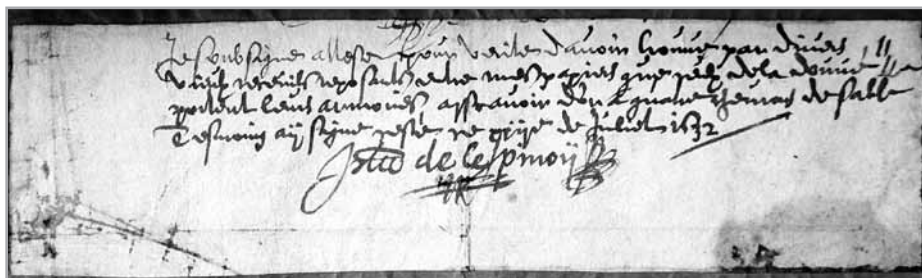
²⁶ Geciteerd uit de Nederlandse editie: SANDERUS [Antonius Sanders], *Verheerlijkt Vlaandre*, 3 vols., Leiden, J. vander Deyster; Rotterdam, J.-D. Beman; Den Haag, C. en F. Boucquet, 1735, vol. I, dl. I, p. 10 en dl. III, p. 146. De eerste editie van dit werk *Flandria Illustratie* verscheen in het Latijn in 1641-44.

We moeten elke raadpleger dan ook zeker aanraden eerst de kritische studie van Victor Fris over de l'Espinoy *Recherche ...* er op na te lezen.²⁷ Het aantal verkeerde lezingen van familienamen is groot, de verbanden met families van dezelfde naam wordt vaak kritiekloos gelegd, de verwijzingen naar archiefbronnen zijn al te vaak foutief geciteerd en fouten in de chronologie zijn legio (bv. de schepenlijsten van Gent vanaf p. 481 tot p. 673 die hij 1350 tot 1447 betitelt, zijn alle één jaar te hoog). Zijn werk is tendentiekloos in die zin dat hij uit alle macht probeerde te bewijzen dat de Gentse schepenen ten alle tijde onder de edelen gekozen werden, wat verre van het geval was. Herinterpretaties van familienamen, het kritiekloos linken van personen aan gelijknamige adellijke families maar waarmee ze in werkelijkheid niets te maken hebben en het voordurend in verband brengen met familienamen die met 'van ..' beginnen aan heerlijkheden van dezelfde naam, zijn de gevolgen daarvan.

Het voorwerp van ons artikel is evenwel niet het boek op zich, maar wel de persoon de l'Espinoy en zijn familie.

Een autograaf

Een enkele jaren geleden geveild exemplaar bevatte een bijzonderheidje: een strookje papier met daarop een door Philippe de l'Espinoy ondertekende wapenattestatie:

Je soubsigne atteste pour verite d'avoir trouve par divers vieux recueils reposants entre mes papiers que ceux de la Douve portent leurs armoiries assavoir d'or à quatre chevrons de sable. Tesmoins aij signe ceste ce XXIIe de juillet 1632, Phl. de Lespinoij.

– Ik ondergetekende bevestig voor waarheid, gevonden te hebben in diverse oude verzamelwerken berustende onder mijn papieren dat deze [van de familie] van der Douve dragen als hun wapen te weten : in goud vier kepers van sable. Ten getuige [hiervan] heb [ik] dit getekend deze 22 juli 1632. Phl(ippe) de l'Espinoy.

Vergelijking met het geschrift in delen van het hogervernoemde handschrift KBR, hss., II 1474 die door Philippe de l'Espinoy eigenhandig geschreven zijn toont een volledig gelijkende hand.²⁸

Leden van de familie van der Douvie (de la Douve) worden wel enkele malen vermeld in de l'Espinoy's werk²⁹ maar er komt geen blazoenering noch tekening van hun wapen in voor. Heeft een geïnteresseerde zich daarom alsnog tot de auteur gewend om meer over het familiewapen te vernemen? Deze familie gebruikte inderdaad het wapen zoals gegeven in het antwoord van

²⁷ V. FRIS, *art. cit.*

²⁸ Men vindt van Philippe de l'Espinoy ook nog vier brieven in Centrale Bibliotheek Universiteit Gent, Hs. 3054.

²⁹ pp. 182, 298, 306, 324 en 369.

de l'Espinoy: Het wapen werd ca 1557 door de wapenheraut Cornelius Gailliard geblazoeneerd als: *Le seigneur de le Douwre, d'or à quatre chevrons le premier coupé de sable*. Ook het wapenboek van Vlaanderen in de Stadsbibliotheek München (1562), geeft voor *les seigneurs de le Douwre: in goud vier kepers van sable, de eerste met afgesneden top*. Het wapenboek de Coninck (1580) geeft voor de heer van den Douve een zelfde wapen. Zegels van de familie del Douve of de le Douve vindt men reeds in 1399, 1401, 1404, 1407, 1408, 1409, 1410, 1416, 1419, 1422 met de vier kepers in het veld (DE RAADT, *Sceaux armoriés des Pays Bas ...*). De heerlijkheid Douvie was gelegen te Watou (ten W. van Poperinge). In het toernooi Gruuthuuse-Gistel (Brugge, 11 maart 1393 (ns)) in het kamp Gistel vinden we een *Victor van Rabeke* met ditzelfde wapenschild.³⁰ Het gaat allicht om iemand uit dezelfde familie: we vinden immers een zegel in 1409 en 1410 van (mogelijk dezelfde persoon als hiervoor) *Victors de le Douve, dit de Rabieque* (Rabecque), ridder die van de hertog van Bourgondië een rente ontving. *La Rabecque* is een heerlijkheid in het zuiden van de kasselrij Waasten, op grondgebied van de voormalige gemeente Ploegsteert. De Doviebeek (Fr.: la Douve) loopt van Wulvergem over de wijk Rabeke naar de stad Waasten om wat verder in de Leie uit te monden.

Philippe de l'Espinoy vergiste zich dus niet in zijn attestatie ..

De familienaam de l'Espinoy

In de familienaam betekent *espinoy* of *épinoy*: doornenboom (Fr. *épine* = doorn) en in het familiewapen wordt ook een doornenboom afgebeeld (zie verder). De betekenis van de naam is dus eenvoudig te duiden. De naam lijkt door het voorzetsel *de* ook te verwijzen naar een plaatsnaam *Espinoy*, maar om welk dorp het hier kan gaan is wel moeilijker uit te maken. Er zijn immers meerdere kandidaten.³¹ In het oude graafschap Henegouwen vinden we: **Épinois** (postnummer 7134 BE) op 3 km ten oosten van Binche en **Épinoy** (postnummer 59740 FR) nabij Solre-le-Château op 35 km ten zuid-westen van Charleroi, net over de Belgisch-Franse grens. Maar er is ook nog het dorpje **Épinoy** (62860 FR) nabij Oisy-le-Verges op 8 km. ten noordwesten van Kamerijk (Cambrai) in Artesië en ook nog eens de heerlijkheid (een baanderij zelfs) *Espinoy* in de kasselrij Rijsel, t.t.z. **Carvin-Espinoy** 17 km ten zuidwesten van Rijsel. Deze laatste heerlijkheid was in handen van de familie de Mélnon op het ogenblik dat keizer Karel haar tot prinsdom verhef.³² En hoewel deze laatste plaats van deze vier nog het dichtst bij Terwaan ligt, lijkt het wapen van deze baanderij in niets op het familiewapen van Philippe de l'Espinoy.³³ Maar zelfs deze plaats is nog steeds meer dan 50 km verwijderd van Terwaan.

Er bestaat echter in Artesië ook een dorp **Lespinoy** (62990 FR, 223 inwoners in 1999) op 13 km ten noordwesten van Hesdin en waar in de zelfde richting op nog 8 km verder, Montreuil-sur-Mer ligt. Deze plaats is slechts 39 km van Terwaan afgelegen en gezien in de eerste generaties

³⁰ 'Le Tournois de Bruges 1392', in: *Annuaire de la Noblesse de Belgique*, 1893, I, p. 194-203 en 1894, I, 187-196.

³¹ J. LE CARPENTIER, *Histoire genealogique de la noblesse des Pais-Bas ou Histoire de Cambrai et du Cambrésis*, ..., 2 vol., Leiden, 1668, vol. 2, p. 543 schrijft: *Il y a plusieurs Villages d'Espinoy en nos 17 Provinces, qui ont donné le nom à autant de Familles, que les Chartes Latines nomment Spinetum, de Spineto, &c. ESPINOY lés Solre au Comté de Hainaut, portoit d'or au chef de sable, & crioit de Ville. ESPINOY lez Binch au mesme Comté portoit jadis fascé de vair & de gueules de 6 pieces, & crioit Berlaimont. ESPINOY au Comté d'Artois (qui a servi de berceau, & de séjour aux grands Princes de ce nom) porte d'azur à l'aigle d'argent membré é beccqué d'or. ESPINOY lez Oisy en Cambresis portoit la croix dentée, & crioit Lenoncourt.*

³² PH. DE L'ESPINOY, *Recherche ...*, o.c., pp. 142-143.

³³ Zie afbeelding tegenover p. 331.

van de genealogie de plaatsnaam Montreuil meer dan eens voorkomt, zal dit wel de bakermat van de familie de l'Espinoy zijn.

Familiewapen de l'Espinoy

Wapen en wapenspreuk van Philippe de l'Espinoy (in: *Recherches ...*, p. 330)

Het handschrift KBR, II 2308, II tekent voor het 'oorspronkelijke' niet-gevierendeelde wapen een wapen die we in heraldische taal zouden kunnen omschrijven als: *in goud een dorre boom met rechtsboven een vogel, alles van sable*. Een eigentijdse blazoenering uit 1607 (akte van de schepenen van Ieper) blazoneert het wapen in de kwartieren 1 en 4 als: *d'or avecq ung arbre despine de sable, pardessus ung rossignol de sable*³⁴, m.a.w. een doornboom overtopt door een nachtegaal. De nachtegaal staat dus soms rechts, soms in het midden boven de doornboom. Het gaat om een sprekend wapen: de doornboom verwijst naar *Espinoy*, *Épinoy*, vrgl. Fr. *épine* = doorn.

Volgens genoemd handschrift vierendeelde VI.bis. - Charles de l'Espinoy, gezegd Quieret (1527-1583) het oorspronkelijke familiewapen met het wapen van zijn betovergrootmoeder Quieret (*in zilver drie lelies met afgesneden voet van keel*) en zo ook zijn afstammelingen. Dat Charles reeds dit gevierendeelde wapen gebruikte blijkt uit zijn publicatie uit 1578 (zie hierna). Evenzeer is zeker dat ook zijn zuster Louisa (1512-1586), abdis van het Zonnebeekse Nonnenbossenklooster in 1559 dit

gevierendeelde wapen gebruikte (zie het paneel uit dat jaar hierna vermeld), zodat allicht ook al hun vader V.- Etienne de l'Espinoy (+ 1550) die vierending gebruikte.

Een kopie door Arthur Merghelynck van een beperkte versie van een genealogie de l'Espinoy³⁵ stelt bovendien dat reeds III. - Jean zijn wapen vierendeelde met het wapen van zijn moeder Quieret en zo ook zijn broer II.2. - Guillaume (x Marie le Prévost), maar hier nog eens gebroken met een hartschild Wavrin (zijn grootmoeder) over alles heen. De vierending is dus allicht zo oud als de kinderen van het echtpaar de l'Espinoy-Quieret.

In *Recherches ...*, 1631 wordt het familiewapen op p. 330 afgebeeld inclusief twee leeuwen als schildhouders, een grond, helm, wrong, dekkleden en helmteken. Maar die tekening was toen al minstens 50 jaar oud. Want het is exact dezelfde tekening (tot in de minste details en afmetingen) die we ook aantreffen op het titelblad van de publicatie uit 1578 van Charles' vader

³⁴ KBR, II 2308 (hs. Ghys) II, f° 14, kopie van een akte van voogd, schepenen en raden van Ieper van 10 juli 1607. Dit handschrift, waarin diverse onderwerpen aan bod komen en door diverse handen geschreven is, werd samengesteld door Philippe de l'Espinoy zelf en bevat ook meerdere teksten door hem zelf geschreven.

³⁵ KBR, hss, FM 42, Ieper, nr. 204. Waaruit hij dit overschreef wordt niet vermeld, maar het lijkt uit een verwante bron als deze waaruit de gedrukte versie in 1774 werd geput.

(zie hieronder). Het enige verschil tussen beide is het helmteken: uit de originele tekening werd in 1631 het helmteken weggesneden en vervangen door het helmteken met een adelaarskop tussen een vlucht (men kan overigens nog goed een licht gebogen witte streep waarnemen net boven de wrong waar het oorspronkelijke helmteken weggesneden werd). In het boek uit 1578 gebruikte Charles de l'Espinoy als helmteken: een vlucht met daarop toegewend: (heraldisch) rechts: een adelaarskop en (heraldisch) links: een kop van een man met lange baard. Philippe heeft dus het gewoon de houtgravure van zijn vader hergebruikt maar het helmteken veranderd.

Wapenspreuk de l'Espinoy

We treffen nogal wat verschillende wapenspreuken aan, maar steeds alluderen zij op de familienaam als doornenboom. Op het titelblad van het boek dat Charles de l'Espinoy in 1578 te Gent publiceerde (zie in de genealogie hieronder) wordt de grote afbeelding van het familiewapen geflankeerd links en rechts (resp. +90° en -90° gedraaid) door de wapenspreuken: CANDIDA DE NIGRIS (van de familie Nigri (le Noir) van zijn oom Philips Nigri) en CARPUNTUR LILIA SPINIS (familie de l'Espinoy: *de lelies worden door de doornen overwoekerd*). Onder het wapen staat: ERUMNAE MEAE SPINAE (*mijn zorgen zijn mijn doornen*), wat dan allicht de persoonlijke wapenspreuk van Charles was.

Meerdere auteurs³⁶ beweren dat Philippe de l'Espinoy, de wapenspreuk AERUMNAE MEAE SPINAE had aangenomen als persoonlijke devies hierbij alluderend op zijn persoonlijke zorgen, nl. zijn financiële moeilijkheden die hem noodzaakten zijn heerlijkheid Sint-Ulriks-Kapelle te verkopen en de verdrieten in zijn leven: een zoon en schoonzoon sneuvelde in Italië, hij had geen zonen die zijn naam verder zetten, maar uit het drukwerk van 1578 blijkt dus dat zijn vader al in 1578 die spreuk gebruikte.

RIETSTAP in zijn *Armorial Général* vermeldt als wapenspreuk voor de familie de l'Espinoy evenwel 'SICUT LILIA INTER SPINAS': *zoals de lelies tussen de doornen*. Het is niet duidelijk waarop hij zich baseerde, maar men kan wel in al deze wapenspreuken steeds een allusie zien op de doornenboom en de drie lelies in het gevierendeelde familiewapen. Wegens drie lelies wordt een meervoudsvorm gebruikt (*Lilia* i.p.v. *Lilium*). Die spreuk is allicht een parafrase van de zinsnede SICUT LILIUM INTER SPINAS die in christelijke Latijnse teksten voorkomt.³⁷ Die zinsnede was deel van een hooglied *Ego Flos Campi* (in Nederlandse vertaling: "*Ik bin een blome des veldes, ende een lerie der dalen. Als een lerie tusschen de doornen, also is mijn vrindinne onder de dochteren*"). En een dergelijke zin vinden we ook terug in een geschilderd aandenken uit 1559 aan Louisa de l'Espinoy, abdis van het klooster Nonnenbossen te Zonnebeke (nabij Ieper) en zuster van Charles (zie de genealogie). Het was toch wel een verband met de familie.

Een lerie is ook het symbool van maagdelijkheid. Kan die wapenspreuk ook een verwijzing zijn naar Charles' woonplaats Gent? Gent verbeeldde zich immers sinds onheuglijke tijden door een maagd (stad Gent) gezeten in een (met planken en hekken) omheinde tuin (de stadsomtrek verbeeldend), een leeuw omarmend die een banier met een leeuwenvlag

³⁶ E. VARENBERGH, *art. cit.*, kol. 409 en J. ANNE DE MOLINA, 'Histoire d'un beau manoir ...', *art. cit.*, p. 28.

³⁷ In 1569 en 1584 schreef Giovanni Pierluigi da Palestrina twee motetten (meerstemmige liederen) met die titel. Het was bv. ook het devies van de voorname O.L.Vrouw Broederschap (gesticht 1318) van 's Hertogenbosch.

omklemde (symbolisch voor hoofdstad van Vlaanderen).³⁸ Een maagd gezeten in een gesloten tuin omheind door vlechtwerk of tenen manden vindt men overigens ook op Hollandse duiten en oorden. En op de duiten van de stad Arnhem wordt de omheining gevormd door doornentakken en staat er ook de Latijnse tekst *SICUT LILIUM INTER SPINAS* bij.³⁹

Burggraaf van Terwaan

Philippe de l'Espinoy noemt zich in zijn beide drukwerken (1628 en 1631) *burggraaf van Terwaan*. Deze titel, die we niet terugvinden bij zijn vader, maar wel overgedragen op zijn dochter, roept toch wel enkele vragen op. Hoe heeft hij die verworven en wat betekende deze titel?

De titel van *burggraaf* behoeft wel enige voorafgaandelijke uitleg want er bestaat nogal wat verwarring rond. Aanvankelijk bestond er in de middeleeuwen maar één vorm van burggraaf, nl. een vorstelijk ambtenaar maar aan wiens functie geen adellijke kwalificaties verbonden waren. Het ambt was juridisch, militair en administratief. Alle steden en kasselrijen hadden een dergelijke burggraaf die namens de vorst, als zijn lokale plaatsvervanger zijn ambt uitoefende vanuit een burcht (kasteel). Deze 'burcht-graven' werden daarom vaak ook *kasteleinen* genoemd. In de meeste plaatsen in Vlaanderen was de functie van burggraaf al gauw erfelijk geworden (zoals bv. in Gent, Kortrijk, Veurne resp. in de families Vilain, Courtraisin en van Bambeke/van Stavele). De erfelijkheid maakte dat de families waarin het ambt doorgegeven werd zich steeds onafhankelijker gingen opstellen van hun vorst. Waarop de graaf van Vlaanderen als tegenreactie een nieuwe ambtenaar, de baljuw introduceerde, een die wél ten allen tijde afzetbaar en vervangbaar was. De erfelijke titels van burggraaf verdwenen evenwel niet met de introductie van de baljuws maar het belang van hun functie boette sterk in. De anciënniteit van dit erfelijk ambt stond anderzijds wel garant voor enig prestige.

Daarnaast begon men eind van de 16de, begin 17de eeuw ook soms een adellijke titel van burggraaf te verlenen als opwaardering van een heerlijkheid. Aan deze adellijke onderscheiding was nu géén ambt verbonden. Er waren dus twee vormen van burggrafelijke titels en zij bleven naast elkaar bestaan wat zorgde voor veel verwarring (om die reden werd de adellijke titel van burggraaf ook maar spaarzaam uitgereikt).⁴⁰

Onder welke categorie hoort de titel van Philippe de l'Espinoy nu thuis? Zelf laat hij ons hierover volledig in het ongewisse. Hij bezat slechts één heerlijkheid, deze die hij van zijn moeder had geërfd: Sint-Ulriks-Kapelle. Deze heerlijkheid was zeker niet het voorwerp van opwaardering tot burggravië en zijn titel verwijst ook naar Terwaan, mijlenver daar vandaan.

Is zijn titel dan een erfelijke ambtelijke titel? Op p. 149 van zijn werk waar hij het heel kort heeft over '*Les vicomtes & Chastelains de Therouanne*', stelt hij dat de burggravië van die stad lange tijd behoord had aan een geslacht Canlers uit Picardië en '*laquelle par succession de temps est succedée à Philippe de l'Espinoy, qui la possede encores à present.*' Hij schijnt dus te suggereren dat de titel hem door erfenis ten deel gevallen was. Maar hier stelt zich een probleem: de titel van burggraaf van Terwaan wordt in de oude genealogieën de l'Espinoy

³⁸ Zie bv. de afbeelding uit 1567, folio Aa v in het repertorium van wapens in Vlaanderen van JEAN LAUTTE, *Le jardin d'armoiries ... - Den boomgaert der wapenen ...*, Gent: Geraard Salenson, 1567, anastatische herdruk Milaan: Orsini de Marzo, 2003.

³⁹ Zie www.duiten.nl/arnhem.htm met afbeeldingen.

⁴⁰ L. FOURÉZ, *Le droit héraldique dans les Pays-Bas Catholiques*, Brussel, 1932, pp. 248-253.

nergens anders vermeld dan bij Philippe en vervolgens bij zijn dochter Maria en haar afstammelingen. Heeft hij die geërfd van een (verre) verwante? Vermeldingen van vroegere bezitters van de titel van burggraaf van Terwaan zijn erg zeldzaam: we vonden enkel een vermelding uit april 1538 waar de 'heer van Outreleau' als dusdanig vermeld wordt in een akte van koning Frans I van Frankrijk (Terwaan behoorde toen tot Frankrijk als een enclave binnen de kasselrij Artesië die zelf tot de Nederlanden van keizer Karel V behoorde, zie hoger).⁴¹ De heerlijkheid 'Outreleau' verwijst wellicht naar het gehucht Saint-Martin-outr-eau, gelegen tegenover de zuidpoort van de stad Terwaan net over de Leie. Uit dit gehucht groeide overigens later na de vernietiging van de stad Terwaan in 1553 een eigen parochie en die nog veel later zelfs als plaatsnaam opnieuw *Thérouanne* aannam (het huidige Franse stadje van die naam). Een verband met de heren van de heerlijkheid Outreleau komen we niet ontdekken.

Maar er stelt zich nog een ander probleem, want de stad Terwaan is nooit de hoofdplaats van een grafelijke kasselrij of een baljuwschap geweest en dus had de graaf er geen plaatsvervangend ambtenaar. Hoe kan dan een titel 'burggraaf van Terwaan' dan bestaan? Het lijkt eerder met de kerkelijke overheid te maken te hebben. De stad was sinds eeuwen de hoofdplaats van het uitgestrekte bisdom Terwaan. En de bisschoppen schijnen ook hier bepaalde ambtenaren gehad te hebben die in hun naam rechten uitoefenden en die men naar analogie met de grafelijke burggraven ook ... 'burggraven' noemde. En deze functie was ook erfelijk.⁴² Dit sluit al wat beter aan bij de familie de l'Espinoy waar er uit de genealogie wel meer banden met deze bisschoppelijke stad naar voren komen. Terwaan was in 1553 van de kaart geveegd door keizer Karel en het bisdom luttele jaren daarna opgeheven. Philips de l'Espinoy was in 1553 ofwel nog net niet of net wel geboren. De titel kan dus in elk geval alleen nog als een pure eretitel verder voortgeleefd hebben. Hoger vermelden we al dat de titel alleen bij Philippe voorkomt en zijn erfgenamen, dus stelt zich nog steeds de vraag hoe hij ervan in bezit kwam. Of kon een dergelijke titel van bisschoppelijke burggraaf ook gekocht worden? Maar ook daarover vinden we niets. Vooralsnog is de kwestie van zijn titel nog onopgehelderd.

Genealogie de l'Espinoy

Oude handschriftelijke genealogieën van de familie de l'Espinoy vonden we in het RAB, Fonds de Thibault de Boesinghe (17de eeuw), in de KBR, hs. Ghys (einde 18de eeuw)⁴³ en in de BML te Rijsel (eerste helft 17de eeuw).⁴⁴ De eerste bevat ook blazoeringen van familie-

⁴¹ *Catalogue des actes de François 1er*, Paris, Académ. des sciences morales et politique (France), 8 (1905), p. 228: uit: [Arch. Nat., J. 962¹⁵, n° 30, anc. J. 961, n° 219.] [Avril 1538]: *Mandements aux trésorier de l'épargne et autres comptables de payer: Nr. 31377: A Pierre Godefroy, payeur de la compagnie de sr. Du Biez, 600 livres pour la pension du sr. d'Outreleau, vicomte de Thérouanne, d'une année et demie échue le 31 mars dernier.*

⁴² J.F. NIEUS, 'Vicomtés et Vicomtés dans le Nord de la France (XIe-XIIIe siècles): Un monde d'officiers dans l'Occident Médiéval', in: H. DEBAX (éd.), *Vicomtes et vicomtés dans l'Occident Médiéval*, Presses Universitaires du Mirail, 2008, die op pp. 293-295 *Les vicomtés des cités épiscopales* behandelt met als voorbeelden Amiens en Terwaan, zij het wel dat dit alles gaat om de situatie van minstens 300 jaar voor Philippe de l'Espinoy ... Een vraag met onze probleemstelling aan deze auteur werd niet beantwoord.

⁴³ KBR, hss, II 2308 (hs. Ghys) II f° 286 e.v. in een verzorgd maar klein 18de-eeuws geschrift. In de aanhef wordt er verwezen naar het werk van PHILIPPE DE L'ESPINOY, *Recherche ...* Er zijn nog enkele aanvullingen en verwijzingen in andere inkt maar allicht toch van dezelfde samensteller: op f° 148 wordt verwezen naar *Recherche ...* p. 938; op f° 147^v een nota betreffende een Maximiliaen Antoine Baillet, met verwijzing naar het werk van 'J. de Roux, page 341', d.i. J. LE ROUX, *Recueil de la Noblesse de Bourgogne, ...*, Brussel: T'Serstevens, 1714.

⁴⁴ BML, MS 593, f° 94^r-95^r, deze genealogie houdt op rond 1620.

wapens van aangetrouwden. De tweede komt voor in deel twee (samengesteld tussen 1777 en 1815) van zeven delen van de verzameling aangelegd door Ambroise-Jean-Ignace Ghys (Cassel, 1757 – na 1815). De derde, opgenomen in een verzameling van een groot aantal genealogische fragmenten of genealogieën is wellicht van Jean de Seur (griffier bij de Rijzelse Rekenkamer).⁴⁵ Een gedrukte genealogie (maar een graatgenealogie) werd in 1774 gepubliceerd in het verzamelwerkje *Généalogies de quelques familles des Pays-Bas*.⁴⁶

*Eerste bladzijden van een gedrukte genealogie de l'Espinoy
(de nachtegaal in het wapen lijkt weggevlagen ...)*

De tweede handschriftelijke genealogie is de meest uitgebreide, daarin zijn veel wapenschilden getekend en ingekleurd, er worden meer details gegeven en de stamboom is ook

⁴⁵ Nog andere maar veel kortere schetsen van de genealogie de l'Espinoy vindt men in handschrift in: KBR, Fonds Goethals, nr. 811, pp. 272-273 (door kanunnik Hellin, maar hij heeft enkele generaties dooreengehaspeld ...) en gedrukt in: J.-J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, Brugge, III (1859), pp. 281-283 in voetnoot bij de genealogie Veranneman.

⁴⁶ [zonder auteur, maar van kapitein ridder F.-J. DE HOLLEBER D'ASCOW], *Généalogies de quelques familles des Pays-Bas, Dressées en partie sur titres, & en partie tirées des Manuscrits de T.A. CASETTA; de H. BUTKENS; de P. d'ASSIGNIES, Moine de Cambron; de L. LE BLOND, & d'autres fameux Généalogistes; comme aussi des Auteurs les plus accrédités*, Amsterdam, 1774. De genealogie de l'Espinoy beslaat de bladzijden 232-237. Dit boekwerkje wordt in de wandeling vaak de *Recueil d'Amsterdam* genoemd, voor het onderscheid met het er op nagebootste [zonder auteur, maar van (eds.) DE BEELLEN-BERTHOLF, uit de handschriften van F.-J. SANCHEZ DE CASTRO Y TOLEDO], *Recueil généalogique de familles originaires des Pays-Bas ou y établies*, 2 vols., Rotterdam, 1775-1778, dat dan als de *Recueil de Rotterdam* aangegeven wordt.

uitgewerkt met de afstammelingen langs vrouwelijke lijn.⁴⁷ We volgden deze als basis, maar vulden aan met talrijke gegevens gevonden in andere bronnen.

I. - JEAN de l'ESPINOY (*in goud een doornenboom van sabel overtopt door een nachtegaal van hetzelfde*), overleden in 1452.⁴⁸ Hij huwde Mahaut GHYSELIN (*in sabel een patriarchaal kruis van zilver overtopt door een lelie van goud*). Zij hadden volgende kinderen:

- 1) **JEAN**, zie verder onder II.
- 2) **Pierre**, overleden in 1453 (hij brak het familiewapen *met een barensteel van keel*). Hij huwde met Margareta DE CREHEM (*in goud vier dwarsbalken van lazuur met een adelaar van keel gepoot van goud over alles heen*). Zij hadden een enige dochter:
 - a. **Eleonora**, jong overleden.

II. - JEAN de l'ESPINOY. Hij huwde met Blanche QUIERRET gezegd BOORT (*in zilver drie lelies met afgesneden voet van keel*), dochter van Jacob, ridder, heer van Heuchin, Pontrouwart, etc... en Bonne de Berlettes, gezegd van Wavrin, dochter van Gillis, heer van Berlettes en Beatrix de Wavrin, vrouwe van Wavrin, enz....⁴⁹

Men vindt een genealogie Quieret in het grote negendelige standaardwerk P. ANSELME e.a., *Histoire généalogique et chronologique ...*, Parijs, 1712-33. Deze familie voerde als wapen *in hermelijn drie lelies met afgesneden voet van keel*. Op p. 747 vinden we Jacques Quieret, ridder en heer van Heuchin, die leefde circa 1450 en gehuwd was met Bonne de Berlettes, gezegd de Wavrin. Zes kinderen worden van hen vermeld, maar een Blanche wordt niet vermeld. Bij de ouders van Jacques Quieret vinden we echter: Guy Quieret, gezegd Boort en Joanna van Poix. Hier komt dus de bijnaam Boort voor Quieret voor en duikt ook de naam Poix op die we als vierde kwartier op de grafsteen van Charles de l'Espinoay aantreffen.

Zij hadden volgende kinderen:

- 1) **JEAN**, zie verder onder III.
- 2) **GUY**, licentiaat in de rechten. Hij vierendeelde de wapens van zijn ouders, maar brak het met *een hartschild Wavrin over alles heen*. Hij huwde met Maria LE PRÉVOST (dochter van Colaard en Joanna van Wavrans) zuster van Alix, gehuwd met Jean de l'Espinoay. Zij hadden vijf kinderen:⁵⁰
 - a. **Jean**, jong overleden.
 - b. **Alix** (dochter), jong overleden.

⁴⁷ Over het handschrift Ghys en zijn auteur, zie CH. VAN RENYNGHE DE VOXVRIE, 'Le Manuscrit Ghys', in: *Tablettes des Flandres*, T. I, Brugge, 1948, pp. 32 e.v.

⁴⁸ Volgens BML.

⁴⁹ P. ANSELME e.a., *Histoire généalogique et chronologique de la Maison royale de France, des pairs, grands officiers de la Couronne & de la Maison du Roy & des anciens Barons du Royaume*, 9 vols., Parijs, 1712-1733, dl. 7, pp. 744-747. Dit is een latere sterk vermeerderde herdruk van het oorspronkelijke werk van Pierre de Guibours [1625-1694], beroemd onder zijn religieuze naam Père Anselme de Sainte-Marie, verschenen in 1674 in twee delen.

⁵⁰ BML 593 vermeldt: Jean, Jennet, Damalis, Jennette, Jacqueline, Jeanne, allen jong overleden.

- c. **Jacoba**, jong overleden.
- d. **N.**, jong overleden.
- e. **N.**, jong overleden.

III. - JEAN de l'ESPINOY. Hij vierendeelde de wapens van zijn ouders (de l'Espinoy – Quieret). Hij huwde met Alix LE PRÉVOST (*gedeeld: in 1: in zilver een half ankerkruis van keel; in 2: gevierendeeld: in 1 en 4: keel, in 2 en 3: gedwarsbalkt van zilver en keel van zes stukken*), oudste dochter van Colaard en Joanna van Wavrans. Zij hadden volgende kinderen:

- 1) **JEAN**, zie verder onder IV.
- 2) **GUILLAUME**, licentiaat in de rechten, raadsheer bij de Koninklijke raad van Montreuil. Hij huwde met N.N. en had volgende kinderen: (KBR, II 2308, II, hoofdstuk 2 op f° 151 geeft de verdere afstamming)
 - a. **Catharina**, die huwde met Gillis D'OSTREEL, licentiaat in de rechten, heer van Lietre (Lieres) en provoost van de stad Montreuil.
 - b. **Jan**, licentiaat in de rechten, provoost van de stad en rechter in de Koninklijke raad van Montreuil. Van de Franse koning Frans I verkreeg hij een sententie waarbij hij verklaard werd van edele en oude afstamming te zijn. Hij huwde N.N.. Zij hadden de volgende kinderen:⁵¹
 - i. **Françoise**, religieuze en later prioeres van de abdij St.-Austreberte te Montreuil.
 - ii. **Maria**. Zij huwde met de heer van Hercelines.
 - iii. **Jeanne**. Zij huwde met N. COOLIN, verwant aan de voornoemde heer van Hercelines.
- 3) **Jeanne**, ongehuwd overleden.
- 4) **Isabeau**, jong overleden.
- 5) **Maria**, jong overleden.

IV. - JEAN de l'ESPINOY. Hij huwde met Joanna DE FOURMANTEL (*in zilver 3 palen van keel*), overleden in 1526 en begraven te Ieper St.-Jacob.⁵² Zij hadden volgende kinderen: ⁵³

⁵¹ BML 593 vermeldt: Maria, nog een Catharina, gehuwd met de heer van COHEM en twee niet bij naam genoemde dochters.

⁵² KBR, hss, FM 42, Ieper, nr. 204, allicht parochie St.-Jacob als we Merghelyncks telegramstijl "*+te 1526 git a YJ*", zo mogen interpreteren.

⁵³ De genealogie RAB, Fonds de Thibault de Boesinghe, geeft in de schema's als kinderen aanvankelijk verkeerdelijk deze van V.- ETIENNE en slaat dus een generatie over, maar de fout werd door de schrijver opgemerkt en de vergeten tussenliggende generatie en de afstammelingen daarvan werden achteraan het schema toegevoegd met verwijzingstekens.

- 1) **ETIENNE**, zie verder onder V.
- 2) **Guillaume**, meester, priester en kanunnik.
- 3) **ANTOINE**, zie verder onder V.bis en die we eerst behandelen omdat de afstamming korter is.
- 4) **Jeanne**. Zij huwde met Pierre GRISEL (*in goud een kriegelaar van sinopel*), luitenant-generaal van de baljuw van de stad Terwaan. (KBR, II 2308, II, hoofdstuk 4 op f° 153 geeft de verdere afstamming).⁵⁴

V.bis. – ANTOINE de L’ESPINOY. Hij was licentiaat in de rechten en advocaat bij het Geestelijk Hof in de stad Ieper (bedoeld wordt de kerkelijke rechtbank van het bisdom Terwaan, in 1522 overgebracht naar Ieper – zie bij zijn broer Etienne). Hij huwde te Ieper op 1 december 1527 (als niet-poorter van Ieper) met Louisa VONDELINCK, poorteres van Ieper, dochter van Jacob (getuige was een Etienne de l’Espinooy (allicht zijn broer)).⁵⁵ Zij hadden volgende kinderen:

- 1) **Maria**. Zij huwde met meester Willem BOUDENS, hoofdgriffier en rekenmeester van de Rijksse Rekenkamer. (KBR, II 2308, II, hoofdstuk 3 op f° 152 geeft de verdere afstamming.)
- 2) **Etienne**, priester, kanunnik van de collegiale kerk van Sint Salvator te Harelbeke bij Kortrijk.
- 3) **Jacob**, overleden te Ieper kort na zijn huwelijk met N.N., zonder kinderen.
- 4) **FRANS**. Hij huwde een eerste maal met Antonia (of Anna) VAN DIXMUDE (dochter van Frans, heer van Melanen en Marie Platevoet, beiden begraven te Ieper in de St.-Jacobskerk), waarvan:⁵⁶

a. **Louisa**, nog minderjarig in 1583.⁵⁷

⁵⁴ BML 593 noemt Pierre Grisel, meester in de rechten en advocaat en waarvan een zoon meester Nicasius, officiaal te Ieper en verscheidene dochters.

⁵⁵ KBR, hss, FM 42, Ieper, nr. 204. Aantekening allicht op basis van de originele poortersboeken. Hier vinden we ook nog vermeld een Charles de l’Espinooy, heer van La Haye te Waasten die huwde met Francisca de St.-Venant, die als weduwe hertrouwde met Ogier de la Croix en tenslotte te Rijsel St.-Catharina op 28 mei 1574 met Joos Lansaem, heer van del Waerde, voogd van Ieper in 1569; Een meester Antoon de Lespinoy, gehuwd met een dochter van Jacob Vondelinck vinden we ook als bezitters van een achterleen van de heerlijkheid Helacker te Brielen bij Ieper in een 16de-eeuwse kopie van een denombrement van die heerlijkheid (RAB, Fonds de Thibault de Boesinghe, nr. 496a). BML 593 vermeldt (allicht verkeerdelijk) als moeder van de kinderen Etienne, Frans en Maria de l’Espinooy een ‘... Baelet of Baelde’.

⁵⁶ BML 593 vermeldt: *zij hadden één zoon en twee dochters* maar zonder verdere gegevens en noemt hun moeder *Johanna* van Dixmude.

⁵⁷ KBR, hss, FM 42, Ieper, nr. 204. Daar vinden we ook de vermelding, genoteerd uit een register van de schepenen van de stad Ieper van het huwelijkscontract gesloten 17 augustus 1586 van een Maria de l’Espinooy, dochter van Frans (met als getuigen: jonker Guillaume van Kerckhove en jonker Jan van Dixmude, verwanten) met N.N. (de volgende bladzijde was uit het register gescheurd ..). Over de Ieperse familie van Dixmude, zie A. MERGHELYNCK, *Recueil de généalogies inédites de Flandre dressées sur titres et d’après d’anciens manuscrits*, 2 vols., Brugge, Edw. Gailliard, 1877, I, pp. 197-206.

- b. Mogelijk nog **Maria**, die op 17 april 1584 voor de schepenen van leper een huwelijkscontract sloot met Lodewijk de la Haye (getuigen van zijn kant: Niklaas de Scheepene, Willem Botuijt, Hendrik de Quekere, getuigen van haar kant: haar vader Frans, Willem van den Kerckhove en jr. Jan van Dixmude, haar verwanten). Dit contract werd evenwel doorstreept en vervangen door een ander contract van 22 augustus 1584 waarin Lodewijk de la Haye huwde met Clara van der Meulene.⁵⁸

Hij huwde een tweede maal bij huwelijkscontract voor de schepenen van leper van 26 september 1590 met Maria MICHIELS, weduwe van Karel Vermeulen (getuigen: Jan Soenen en Jan Schuut, Frans Spa...)⁵⁹

V. - ETIENNE de l'ESPINOY, oudste zoon, heer van Ligne (een gehucht 5 km noordoost van Théroouanne (Fr) in dorp 62610 Roquetoire), licentiaat in de rechten, overleden te leper op 8 september 1550 (of 1551). Hij was zegelbewaarder en secretaris van het Geestelijk Hof van Terwaan te leper.⁶⁰

In 1522 beval keizer Karel V dat het Geestelijk Hof van Terwaan (de kerkelijke rechtbank) voor wat betreft het aartsdiaconaat Vlaanderen naar leper moest overgebracht worden. Een pauselijke bul het jaar daarop beval hetzelfde. Niet alleen de geestelijken emigreerden aldus maar ook al het wereldlijk personeel en hun gezinnen en in hun zog ook de families van advocaten die rechtszaken voor dit hof pleitten.⁶¹

Magister Stephanus de l'Espinoy, licentiatus vinden we op 18 maart 1528 (ns) als getuige in een overeenkomst tussen de abt van Zonnebeke en het kapittel van leper St.-Maarten (in deze akte wordt ook Franciscus Nigri vernoemd, officiaal en vicaris-generaal van het bisdom Terwaan te leper). Op 17 februari 1543 (ns) kocht *meester Steuin Espinoy, Licentiaat jnden Rechten* van de abdij van Zonnebeke een losrente in Neerwaasten, waarvan akte genomen werd door de schepenen van de kasselrij leper.⁶²

In 1537 woonde Etienne in de leperse Diksmuidestraat.⁶³

Hij huwde met Catharina LE NOIR gezegd NIGRI (*in zilver 3 sterren van lazuur met in het hart een morenkop van sabel met wrong van zilver*), dochter van Simon, kanselier van Brabant⁶⁴ en Magdalena de Lobel (*in zilver een boom van sinopel met stam van sabel*). Zij was een zuster van de eerste Antwerpse bisschop Philippe Nigri.⁶⁵

⁵⁸ KBR, FM 33, T. 1, p. 49 (uit register *quytscheldingen* nr. 37-38 van stadsarchief leper).

⁵⁹ KBR, FM 33, T. 2, p. 49 (huwelijkscontract uit *Notariebouck* 26.1.1589-4.10.1591 van stadsarchief leper).

⁶⁰ J. TH. DE RAADT, 'Philippe Nigri, chancelier de l'Ordre de la Toison d'Or, doyen des églises Sainte-Gudule à Bruxelles et Saint-Rombaut à Malines, premier évêque d'Anvers', in: *Bulletin du Cercle Archéologique, littéraire et Artistique de Malines*, 3 (1892), p. 69 noot 3.

⁶¹ P. DONCHE, 'De transfer van het Geestelijk Hof van Terwaan (voor het aartsdiaconaat Vlaanderen) naar leper in 1522', in: *Westhoek, tijdschrift voor geschiedenis en familiekunde in de Vlaamse & Franse Westhoek*, 27 (2011).

⁶² Archief Groot Seminarie Brugge, Fonds abdij Zonnebeke, nrs. 210, 210*, 230, 230*.

⁶³ Stadsarchief leper, Fonds Cordonnier, 61, pp. 370-371.

⁶⁴ BML 593 noemt hem schatbewaarder van de Franse koning in Bourgondië.

⁶⁵ DE RAADT, *Philippe Nigri, art. cit.*, pp. 61-80.

Etienne overleed op 8 september 1550 werd begraven te Ieper op het kerkhof van de St.-Maartenskathedraal onder een verheven tombe met volgend grafscript:⁶⁶

*ICY gist Monsieur et Maitre
Etienne de l'Espinoy
En son vivant scellier et secretaire
de la Cour spirituelle de cette ville d'Ipres
Obiit M.D.LI.
et Damoiselle
Catherine le Noir
femme duduct sieur
obiit M.D....*

Zij hadden 16 kinderen, vijf zonen en elf dochters⁶⁷:

- 1) **Johanna**, oudste dochter, overleden in het kinderbed te Vladslo bij Diksmuide (*Vlaetzele, Flazelles*⁶⁸) in 1537.⁶⁹ Zij huwde met Joos VERANNEMAN⁷⁰, geboren te Roeselare, overleden te Brugge op 16 mei 1546, heer van Vladslo, zoon van Cornelius, baljuw van Oostieperambacht in 1477-1481⁷¹ en schout van Roeselare en Margareta Jooris (na haar overlijden huwde Joos Veranneman opnieuw met Anna Weyts). Hij was schepen van het Brugse Vrije voor het Noordkwartier in 1536 (8/8, in vervanging van Arnoudt van der Gracht, overleden), 1537 (8/8), 1538 (7/8), in het Westkwartier 1539 (7/8), 1540 (7/8), 1541 (6/8), 1541-42 (6/8), 1542-43 (5/8), 1543-44 (4/8), 1544-45 (5/8), 1545-46 (5/8, in dat jaar vermeld als *obiit 16 meye 1546*).⁷² (KBR, II 2308, II, hoofdstuk 5 op f° 155 - geeft de verdere afstamming.)
- 2) **Françoise**, overleden in 1547. Zij huwde met Hendrik LAUREYNS, heer van Godtsvelde, overleden te Steenvoorde in 1547, baljuw van de burg van Steenvoorde.⁷³ (KBR, II 2308, II, hoofdstuk 6 op f° 157 geeft de verdere afstamming.)
- 3) **Margareta**, geboren te Terwaan op 22 maart 1514. Zij overleed te Ieper op 7 oktober 1580 en werd begraven in de St.-Maartenskathedraal voor het altaar van de H. Adriaan. Daar was ook een schilderij aan een pilaar opgehangen met een voor-

⁶⁶ ARA, verzameling 'Manuscripts divers', (thans) nr. 423, f° 100v (handschrift samengesteld na 1774 want f° 100v vermeldt het werk *Généalogies de quelques familles des Pais Bas*, Amsterdam, 1774). J.-J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, III, Brugge, 1859, p. 386 geeft zijn overlijdensdatum.

⁶⁷ J.J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc, o.c.*, p. 282 vermeldt nog een tweede Catharina, gehuwd met Frans LOOTENS, heer van Terdeghem (bij Cassel), maar dit is allicht een verwarring met Catharina Lauryn, gehuwd met Frans Lottin, heer van Terdeghem, dochter van Hendrik en Francisca de l'Espinoy (LE CARPENTIER, *Histoire de Cambrai et du Cambrésis*, 2 vols., Leiden, 1664, vol. II, pp. 554-555).

⁶⁸ *Vladzele* is de uitspraak in de volksmond van het dorpje Vladslo.

⁶⁹ BML 593 geeft haar overlijdensjaar.

⁷⁰ Zie ook de genealogie Veranneman in J.J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc, o.c.*, pp. 281-288 en *Annuaire de la Noblesse de Belgique*, 1868, pp. 326-327.

⁷¹ Het hs. Ghys noemt hem baljuw van Oostieperambacht in 1496, maar in dat jaar werd die functie uitgeoefend door een Lyoen van Langhemark, Cornelius Veranneman was baljuw van Oostieperambacht van 1 april 1477 tot 16 oktober 1481 volgens zijn zes bewaarde rekeningen in ARA, RK, nr. 14868.

⁷² F. PRIEM, *Documents extraits du depot des archives de la Flandre Occidentale*, 2^e S., T. 7 & 8, Brugge, 1850-51 (schepenlijsten Brugse Vrije, zie overeenkomstige jaren).

⁷³ Zie ook: PH. DE L'ESPINOY, *Recherche ...*, o.c., p. 319; LE CARPENTIER, *Histoire ...*, o.c., II, pp. 554-555.

stelling van de H. Maagd met haar zoon Jezus en met op de luiken haar en zijn wapen geschilderd. In het testament dat haar oom Philippe Nigri, eerste bisschop van Antwerpen opmaakte eind 1555 werd zij begiftigd met zes zilveren bekers.⁷⁴

Zij huwde met Boudewijn DE RUDDERE (LE CHEVALIER) (*in goud een dwarsbalk van sinopel vergezeld van drie wassenaars van keel*), geboren te Terwaan op 18 maart 1509 (ns)⁷⁵ (peter: Etienne de l'Espinoy, meter: N. Feuillet), licentiaat in de rechten (burgerlijk en kerkelijk recht) van de Universiteit van Leuven, overleden te St.-Omer op 21 september 1570 en begraven in de St.-Aldegondekerk aldaar onder grafsteen met zijn en haar wapen. Hij was zoon van meester Willem, licentiaat in de rechten en Maria Petit.

Boudewijn was secretaris van het Geestelijk Hof van Terwaan overgebracht naar Ieper.⁷⁶ Zij woonden te Ieper in de Diksmuidestraat waar ca. 1560 aan hun woning op een houten bank de gehelmde wapens Chevalier en Espinoy gekapt waren. Deze wapens waren conform aan de wapens op het schilderij voor het St.-Andriesaltaar (Adriaan?) in de Ieperse St.-Maartenskathedraal. Dit werd onder ede verklaard door twee getuigen in een akte voor de Ieperse schepenen van 10 juli 1607, op verzoek van hun zoon Charles le Chevalier⁷⁷. Zij hadden 18 kinderen, allen geboren en gedoopt te Ieper (KBR, II 2308, II bevat een uitgebreide genealogie Le Chevalier).

- 4) **Isabeau**, geboren op 29 mei 1525, overleden te Ieper in 1600 en bij haar echtgenoot begraven. In het testament dat haar oom Philippe Nigri, eerste bisschop van Antwerpen opmaakte eind 1555 werd zij begiftigd met een schaal, van binnen en van buiten verguld met het wapen Nassau op het deksel en een rente van 100 florijnen ten laste van de abdij van Clairmarais.⁷⁸ Zij huwde in 1542 met Willem VAN DE KERCKHOVE, geboren te Nieuwpoort, overleden te Ieper op 1 januari 1598, begraven te Ieper in de St.-Pieterskerk, zoon van Joos en Adriana de Berch (dochter van Jacob en Judoca van der Gracht). Hij was heer van Vaulx. Zij kochten op 28 april 1556 het poorterschap van Ieper.⁷⁹ Hij was eerste schepen van Ieper in 1575 en 1577. Hun grafschrift in de muur van de kapel der Overleden Zielen toonde de kwartierschilden: Kerchove, Knibbe, de Bergh, vander Gracht en l'Espinoy (het gevierendeelde wapen), Lobel, Nigry, Formantel.⁸⁰ (KBR, II 2308, II, hoofdstuk 7 op f° 158 geeft de verdere afstamming.)⁸¹

⁷⁴ DE RAADT, *Philippe Nigri*, art. cit., p. 71.

⁷⁵ Het hs. Ghys omschrijft in de genealogie Le Chevalier zijn geboortedatum als 'de zondag van Laetare in de vasten in de maand maart 1508'. In 1508 was Pasen op 23 april, "Laetare", de vierde zondag van de Vasten (er zijn 6 zondagen in de Vasten, de laatste is Palmzondag, één week voor Pasen) is dan 2 april. Gezien dit niet in de maand maart is, is 1508 bijgevolg een jaartal weergegeven in oude jaartijl. Het moet dus gaan om het jaar 1509 (nieuwe jaartijl). Voor 1509 viel Pasen op 8 april en de vierde zondag van de Vasten is dan 18 maart.

⁷⁶ Akten van 16 mei 1590 en 10 maart 1590 voor burgemeester en schepenen van St.-Omer, getuigenverklaring door personen die Boudewijn le Chevalier in Ieper gekend hadden, gemaakt op verzoek van Charles le Chevalier, zoon van Boudewijn. Kopie in KBR, hss., II 1474, f°s 14v-15 en 15-15v.

⁷⁷ Kopie van deze akte in KBR, hss., II 1474, f° 14.

⁷⁸ DE RAADT, *Philippe Nigri*, art. cit., p. 71.

⁷⁹ KBR, hss, FM 42, Ieper, nr. 204 (los strookje), nota uit de originele poortersboeken van Ieper (reg. nr. 9, f° 141).

⁸⁰ KBR, hss, FM 42, Ieper, nr. 204 (los strookje), genoteerd in 1733 in de parochiekerk van St.-Pieter door een Ieperse notaris, maar hij lijkt de familienamen Lobel en Formantel van plaats verwisseld te hebben.

⁸¹ Zie J.-J. GALLIARD, *Bruges et le Franc*, III, Brugge, 1859, p. 386 die haar geboortedatum geeft en ook de verdere afstamming van de Kerchove.

- 5) **Maria**, gehuwd met Pierre WAS, licentiaat in de rechten, lid van de Raad van Namen. In het testament dat haar oom Philippe Nigri, eerste bisschop van Antwerpen opmaakte eind 1555 werd zij begiftigd met twee vergulde bekers met het wapen van wijlen de gouverneur van Friesland, Schenck, twee (wand)tapijten voorstellende Holophernes en nog, zoals haar zuster met een rente van 100 florijnen ten laste van de abdij van Clairmarais (ook haar zoon werd begiftigd in dit testament).⁸² (KBR, II 2308, II, f° 147^v geeft hun kinderen.)
- 6) **Anna**, gehuwd met Jeronimus LETTEN, licentiaat in de rechten, koninklijk raadsheer in Friesland.
- 7) **ETIENNE**, heer van Zeelbrouck (Zeleburg, Sielbrouck) bij Dendermonde, Escoire en Racquenghien. In het testament dat zijn oom Philippe Nigri, eerste bisschop van Antwerpen opmaakte eind 1555 werd hij begiftigd met de heerlijkheid van Lescoire en afhankelijkheden en zes gouden bekers waarvan de deksels het wapen van meester Philips de Lobel, de oom van Philippe Nigri droegen. Ter gelegenheid van zijn huwelijk had hij van hem reeds een substantiële bruidsschat gekregen.⁸³ Hij huwde een eerste maal met Maria DULLAERT, dochter van Jan, burgemeester van Dendermonde.

Zij hadden de volgende kinderen: (KBR, II 2308, II, hoofdstuk 1 geeft de verdere afstamming.)

- a. **Philippe**, heer van Escoire en Racquenghien. Hij huwde met Antoinette de GÉNÉVIERE (GÉNÉVIEFVE) (*in goud een keper van lazuur vergezeld van 3 everswijnskoppen van sabel*), oudste dochter van Antoon, heer van Waudricourt en Courcelletes bij Béthune. Zij hadden volgende kinderen:
 - i. **Marie Jeanne**, erfdochter voor Escoire en Racquenghien. Zij overleed in het kinderbed. Zij huwde met Adriaan DE WISSOCQ, ridder en heer van Norren, jongere zoon van Julien, ridder, heer van Bommy en Maria de Fléchin, vrouwe van Norren.
 - ii. **Joris**, ongehuwd overleden op 5 juli 1585.⁸⁴
- b. **Louise**, ongehuwd overleden.
- c. **Jean**, heer van Lilettes, ongehuwd overleden.
- d. **Jacqueline**. Zij huwde te Gent met Josse VAN DEN KERCKOVE, raadsheer te Gent.
- e. **Marie**, jong overleden.

Hij huwde een tweede maal met Barbara VAN DER DELFT, geboren te Brussel.

⁸² DE RAADT, *Philippe Nigri*, art. cit., p. 71.

⁸³ DE RAADT, *Philippe Nigri*, art. cit., p. 71.

⁸⁴ BML 593 vermeldt 5 juli 1589.

8) **François**, tweede zoon, licentiaat in de rechten, ongehuwd overleden.⁸⁵

9) **Philippe**,⁸⁶ oudste zoon, licentiaat (of doctor⁸⁷) in de rechten, priester, kanunnik en officiaal van de kathedraal van Terwaan. Op 31 augustus 1543 stond zijn oom langs moederszijde, Philippe Nigri zijn functie van kerkelijk lid en rekwestmeester van de Grote Raad van Mechelen en in 1546 ook nog zijn functie van deken van de St.-Romboutskathedraal van Mechelen aan hem af, op het ogenblik dat hij bevorderd werd tot kerkelijk raadsheer in de Privé Raad van keizer Karel.

Hij kocht nogal wat immobiliën in Mechelen, zo verwierf hij op 7 januari 1527 (ns) te Mechelen een groot huis in de Blekerijstraat bij het Berthoutplein. Op 5 december 1531 kocht hij nog een ander huis met hof bij de Zavelpoort en op 16 februari 1532 nog twee aanpalende huizen bij dezelfde poort. Twee weken later kocht hij nog een huis aan het Berthoutplein. Hij verwierf op 13 augustus 1533 nog een groot huis met twee belendende huisjes op de Wolmarkt. Hij overleed te Mechelen op 19 juli 1557.⁸⁸ Zijn graf in het koor van de Mechelse kathedraal had in de rand rondom volgend grafschrift: *Monumentum Philippi de l'Espinooij, P(res)b(it)ri, decani hujus ecclesiae et consilarii Regiae Maj(esta)tis qui obiit an(n)° D(omin)i XV^c LVII die XIX ...* In het midden van de steen stonden volgende verzen: *Spectatu(m) Morinis hac me praefecit in urbe / Consilii Caesar filius inde suus: / Maternam Nigri, Spineto stemma Paternum / Vita multius honos, sed brevis illa fuit.*

10) **Louise**⁸⁹, geboren in 1512. Zij trad toe tot het Benedictijnenklooster der Nonnenbossen te Zonnebeke bij Ieper. In het testament dat haar oom Philippe Nigri, eerste bisschop van Antwerpen opmaakte eind 1555 werd zij begiftigd met een stoffen beurs en de inhoud ervan.⁹⁰ Zij was sinds drie jaar priores wanneer ze op 29 maart 1554 gevraagd werd abdis van het klooster te Merkem te worden. Maar ze keerde in 1557 terug naar het klooster der Nonnenbossen om de overleden abdis op te volgen.

Uit 1559 dateert een paneel, geschilderd door Karel van Ieper, thans bewaard in het kasteel Beauvoorde te Wulveringem-veurne⁹¹ met de tekst GHELYC DIE LELIE TVSSCHEN DIE DOORNEN GROEYT ZOO ONDER DE DOCHTERS MYNE VERCOREN BLOEYT. Deze spreuk heeft betrekking op de abdis en alludeert op haar wapenschild (*Espinoy* of *Épinoy*: doornenboom of -struik (Fr. *épine* = doorn)) waar in in het eerste en derde kwartier een doornenboom voorkomt en

⁸⁵ BML 593 noemt hem kanunnik van St.-Omer en *messire*.

⁸⁶ BML 593 noemt hem verkeerdelijk *Pierre*.

⁸⁷ Vlgs. ARA, Manuscripts Divers, nr. 432, f° 100.

⁸⁸ DE RAADT, *Philippe Nigri*, art. cit., p. 63, noot 2, die hiervoor o.a. steunt op ARA, Manuscripts divers, (thans) nr. 423, f° 100-100v.

⁸⁹ Voor haar biografie, zie vooral: N. HUYGHEBAERT, 'Abbaye de Sainte-Marie à Nonnenbossche', in: *Monasticon Belge, III, Province de Flandre Occidentale*, dl. I, Luik, 1960, pp. 270-281, i.h.b. pp. 272 en 288-278; V. PIL, *Zonnebeke, Heerlijk verleden en zonnig heden*, Langemark, 1962, pp. 225-227.

⁹⁰ DE RAADT, *Philippe Nigri*, art. cit., p. 71.

⁹¹ In 1867 was het paneel in bezit van de Ieperse kunstschilder Désiré Böhm, getuige een artikel 'iets over de abdis gezegd de Nonnenbosschen', die JULES CORDONNIER schreef in de Ieperse krant *De Toekomst van Ieperen* van zondag 8 september 1867 (krant bewaard in KBR, hss, FM 42, Ieper, nr. 204). Daarin drukte deze ook de wens uit dat de Commissie van het Stadsmuseum dit schilderij zou aankopen, maar dit gebeurde niet gezien het paneel later in de verzameling van Arthur Merghelynck terecht kwam. In 1874 was de toen 21-jarige Arthur Merghelynck reeds bevriend met de 40 jaar oudere Désiré Böhm (P. DONCHE, *Kwartierstaat Arthur Merghelynck (1853-1908), 800 voorouders in 16 generaties en 31 portretten*, Berchem, 2008, p. 12) en hij heeft het schilderij allicht van hem gekocht.

in het tweede en vierde kwartier drie lelies. De zin is in feite ook weer een parafrasering van de zin *Als een lolie tusschen de doornen, also is mijn vrindinne onder de dochteren* (zie hoger) waarbij *vrindinne* (uit)vercoren(e) werd. Haar wapenschild staat onderaan op het schilderij afgebeeld.⁹²

Beschilderd houten paneel door Karel van Ieper, 1559
n.a.v. de abtsverkiezing van Louisa de l'Espinoy
(Kasteel Beauvoorde, Wulveringem-Veurne)

Zij maakte op 15 augustus 1566 de plundering van haar klooster door de hervormde predikant Sebastiaan Matte mee. Begin 1570 werd een nieuw altaar ingewijd, maar een jaar later werd het klooster opnieuw aangevallen door de ketters. Omdat zij invalide was kon ze niet op tijd vluchten en werd ze ernstig gewond. De andere zusters waren gevlucht naar hun refugiehuis in Ieper nabij de St.-Jacobskerk. Op 22 december 1579 werd het klooster om strategische redenen door de Calvinisten, toen aan de macht in Ieper, in brand gestoken. De nonnen moesten hun refugiehuis verlaten en in particuliere woonsten intrekken. Na de bevrijding van de stad in 1585 konden ze zich terug hergroeperen. Zij overleed op 7 december 1586 en werd begraven in de naburige St.-Jacobskerk te Ieper voor het hoogaltaar.⁹³

⁹² Vermeld in A. MERGHLYNCK, *Le fief-manoir, dit "le Château de Beauvoorde" à Wulveringhem (1408-1900)*, 2 vols., Brugge, 1900-1901, I, p. 247 in een vertaalde tekst uit 1896 van Médard Verkest, maar verkeerdelijk een 'blason funéraire' genoemd en met verkeerd jaartal (1557 i.p.v. 1559). Afgebeeld in: J. MULS, *Jhr. A. Merghelynck en het kasteel Beauvoorde te Wulveringem*, s.l. [Gent], Kon. Vlaamse Ac. Taal- en Letterkunde, 1953, p. 23 en fig. 18, daar ook verkeerdelijk een *rouwblazen* of *obiit* genoemd. Deze auteurs hebben zich laten misleiden door de vorm: een ruitvormig houten kader met wapenschild is ook een vorm die voor rouwborden (obiits) gebruikt wordt, maar rouwborden dateren pas uit de 2de helft van de 17de eeuw. Ook afgebeeld in V. PII, *Zonnebeke, ..., o.c.* tegenover p. 96.

⁹³ J.J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc, o.c.*, p. 282 situeert haar klooster verkeerdelijk te Gent en laat haar overlijden op 19 oktober 1589 (zoals ook de genealogie in Fonds de Thibault de Boesinghe), De RAADT, *Philippe Nigri, art. cit.*, p. 71 en ook BML 593 hebben het over 19 oktober 1586.

- 11) **Jan**, derde zoon, priester en kanunnik van de kathedraal van St.-Omer, aldaar overleden.
- 12) **Claudine**, religieuze in het Sint-Clara klooster te St.-Omer, waar zij overleed.
- 13) **Suzanna**, ongehuwd overleden.
- 14) **Anna**, ongehuwd overleden (de genealogieën RAB, Fonds de Thibault de Boesinghe, KBR, II 2308, II en BML 593 vermelden dus twee maal een Anna).
- 15) **CHARLES**, zie verder onder VI.bis.
- 16) **Catharina**, overleden te St.-Omer op 1 maart (mei?) 1552. Zij huwde met Eugene BAILLET, doctor in de medicijnen, wonend te St.-Omer en schepen van de stad in 1540, 1544 en 1546.

VI.bis. - CHARLES de l'ESPINOY,⁹⁴ gezegd QUIERET, heer van Ligne, Mardicouque, Bryard, Sloove, enz..., geboren op 24 januari 1527 vermoedelijk te Ieper en overleden te Oudenaarde in 1583.⁹⁵ Hij huwde op 15 of 21⁹⁶ februari 1551 (1552 ns?) te Brussel, St.-Goedele met Margareta LONGIN (*gevierendeeld: in 1: in keel 5 blokjes van goud, in 2 en 3: geschuimbalkt van goud en lazuur (of lazuur en goud)*), geboren te Brussel en overleden (vermoedelijk te Gent) op 26 oktober 1573⁹⁷ maar begraven in de kerk van Sint-Ulriks-Kapelle. Zij was erfdochter van ridder Roeland⁹⁸, in 1555 president van de Rekenkamer van Brabant en zijn eerste echtgenote Isabella van Mons (zelf ook erfdochter van Sint-Ulriks-Kapelle, dochter van Philips en zijn eerste echtgenote Joanna Douvrin).⁹⁹ Roeland Longin overleed op 11 maart 1573, maar hij lijkt eerder al zijn heerlijkheden aan zijn kinderen nagelaten te hebben, i.h.b. Sint-Ulriks-Kapelle¹⁰⁰ en Brouck aan zijn oudste dochter Margareta. Toen ze huwde met Charles de l'Espinoy was ze weduwe zonder kinderen van Guillaume de la Brique (x Brussel, 25 of 26 september 1546), heer van Steenvoorde, Hofland en Ochtezeele (plaatsen in Noord-Frankrijk), die een jaar later ca 1547 overleden was aan de gevolgen van een beet van een hond met razernij.

Terwijl zijn schoonvader nog in leven was, oefende Charles reeds de rechten van hoge en middele justitie uit in Sint-Ulriks-Kapelle. Op 23 oktober 1559 kochten hij en zijn echtgenote Margareta Longin ook de rechten van hoge justitie in Sint-Ulriks-Kapelle en het gehucht ten Broeck en de renten geheven door de hertog van Brabant af van Filips II, koning van Spanje (de staatskas

⁹⁴ De genealogie in BML 593 vergist zich schromelijk door hem te laten huwen met Cornelia de Norman, die de echtgenote is van Charles' zoon Philippe (en vermeldt verder de kinderen Jacques, Charles en Marie van Philippe en Cornelia de Norman).

⁹⁵ Over Charles de l'Espinoy en zijn gezin, zie ook E. VARENBERGH, 'de l'Espinoy (Charles), magistrat', in: *Biographie Nationale*, V (1876), kol. 404-406 en V. FRIS, o.c., pp. 289-340.

⁹⁶ 15 volgens *Biographie Nationale*, V (1876), 21 volgens ANNE DE MOLINA, 'Histoire d'un beau manoir ...', *art. cit.*, p. 26.

⁹⁷ ANNE DE MOLINA, 'Histoire d'un beau manoir ...', *art. cit.*, p. 26.

⁹⁸ Over Roeland Longin, zie ANNE DE MOLINA, 'Histoire d'un beau manoir ...', *art. cit.*, pp. 25-26 en over zijn voorouders, KBR, hss., II 2308 (hs. Ghys) II, f° 149. In 1537 zegelde Roeland Longin met het wapen: *gevierendeeld: in 1 en 4: in lazuur 5 blokjes van goud, in 2 en 3: in goud 3 schuinbalken van lazuur*.

⁹⁹ PH. DE l'ESPINOY, *Recherche ...*, o.c., p. 318.

¹⁰⁰ Vreemd genoeg heeft het hs. KBR, hss., II 2308 (hs. Ghys) II het steeds over Sint-Brix-Kapelle.

had nieuwe financiële middelen nodig en verkocht of verpande toen heel wat overheidsrechten op heerlijkheden). Op 8 september 1579 verving hij (als reeds weduwnaar), samen met zijn oudste zoon Philippe, de meier van Sint-Ulriks-Kapelle en verklaarde toen niet ter plaatse te kunnen blijven voor benoemingen van pastoors, koorzangers, klerken, kosters, armenbedelers, schepenen en leenmannen wegens de troebele tijden en de gevaren en dit alles over te laten aan de meier.¹⁰¹

Hij was als 28-jarige op 23 juni 1555 benoemd geworden tot raadsheer in de Raad van Vlaanderen, gevestigd in het Gravensteen te Gent. Hij bleef verbonden aan de Raad tot aan zijn dood bijna 30 jaar later. In 1568 nam hij als raadsheer een onderzoek in handen naar wat zich in de kasselrij Ieper had afgespeeld in 1566 (het jaar van de Beeldenstorm).¹⁰² Toen de religieuze troebelen te Gent een hoogtepunt bereikten (de Calvinistische republiek onder Hembyze) vluchtte de Raad in juli 1578 naar Douai. Als oudste raadsheer en president opende hij aldaar de zittingen op 8 januari 1580. Allicht woonde hij hoofdzakelijk in Gent en dook hij slechts af en toe op in Sint-Ulriks-Kapelle. Daarop wijzen ook de begraafplaatsen in de Gentse St.-Jacobskerk van twee van zijn kinderen (1555 en 1567) en zijn hertrouwen na 1573 met een Gentse.

In 1563 was hij testamentair uitvoerder na het overlijden van zijn oom Philippe Nigri, bisschop van Antwerpen. Ook zijn schoonvader Roeland Longin was als getuige aanwezig bij de voorlezing van het testament. Hij liet in de Mechelse Sint-Romboutskathedraal een monument met grafschrift en een albasten beeld van de overledene plaatsen (vernield door de beeldenstormers in 1580 of 1581). In 1578 publiceerde hij te Gent een door hem aangevuld en geannoteerd handschrift van zijn oom *De exemptione canonica*. Het titelblad vertoonde het wapen de l'Espinoy met helmteken en schildhouders en geflankeerd door twee wapenspreuken: *Candida de Nigris* (Nigri), *Carpuntur Lilia Spinis* (de l'Espinoy) en lager: *Erumnae Meae Spiniae* (de persoonlijke wapenspreuk van Charles).¹⁰³

Hij huwde, na het overlijden in 1573 van zijn eerste echtgenote, een tweede maal met Christina DE LEENHEERE, geboren te Gent, overleden te Gent op 26 april 1611 en begraven nabij het koor van de kerk der Paters Augustijnen met volgend grafschrift¹⁰⁴:

D.O.M. Hier vooren licht begraven joncvrouwe Christienne De Leenheere in haer leven weduwe van wijlent Mr Charles de l'Espinoy, raedt ordina(i)re Raed van Vlaenderen, die overleet den 26^{en} april 1611 ende joncvr(ouw)e Jeanne de l'Espinoy haere dochter die overleet den ...

¹⁰¹ ANNE DE MOLINA, 'Histoire d'un beau manoir ...', *art. cit.*, p. 28 op basis van ARA, Fonds de Fourneau, nr. 394.

¹⁰² L. VANDAMME, 'Peiling naar de religieuze gezindheid op het platteland rond Ieper in 1566', in: *Westhoek-jaarboek*, 5, Dikkebus, 1988 pp. 179-211, i.h.b. pp. 190-191.

¹⁰³ DE RAADT, *Philippe Nigri, art. cit.*, pp. 77-78. Voor een exemplaar van de Gentse druk uit 1578: KBR, afd. Kostbare Werken, II 3.273 C (LP), formaat 19 x 28 cm. Het werk werd herdrukt in 1593 te Antwerpen bij Joannes Keerbergen.

¹⁰⁴ KBR, hss, II 2308 (hs. Ghys) II, f° 148v heeft het over een schilderij en zegt dat in het ruitvormig alliantiewapen, haar wapen niet herkenbaar is wegens uitgesleten. In KBR, hss. 16901 (Fonds van Hulthem) p. 154 is het wapen de Leenheere leeg gelaten. In [PH. BLOMMAERT, J. DE SAINT-GENOIS, KERVYN DE VOLKAERSBEKE, SCHOORMAN, SERRURE, A. & H. SURMONT, VAN DAMME-BERNIER], *Inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre orientale*, Gent: L. Hebbelynck, 1858-1870, 2e série, *Églises conventuelles, Gand, I, Sint-Stevenskerk (Augustijnen)*, p. 162 heeft men het over een blauwe zerksteen en is in de ruit wel een familiewapen de Leenheere afgebeeld: *in ... drie dwarsbalken van ... en een schuinbalkgewijs geplaatste lelietstaf van ...* Charles wordt er heer van Linges, Mordecourt, etc... genoemd.

Hij overleed tijdens een zending van de Raad van Vlaanderen (toen nog in Douai) als commissaris naar Oudenaarde in 1583.¹⁰⁵ Hij werd begraven te Oudenaarde St.-Walburga onder een grafombe in het hoogkoor met volgende kwartieren:¹⁰⁶

ESPINOY	FORMANTEL	NIGRI	LOBEL
LONGIN	BERTHOLF	MONS	DOUVRIN

(Deze kwartieren zijn in overstemming met de genealogie: eerste rij: de vier kwartieren van Charles de l'Espinoij: de familienamen van grootvader en –moeder paterneel, grootvader- en moeder materneel, tweede rij: idem voor de vier kwartieren van Margareta Longin).

Zij hadden de volgende kinderen:

- 1) **PHILIPPE**, zie verder onder VII.
- 2) **Philippa**, geboren voor 1565, overleden te St.-Omer op 2 augustus 1592, begraven bij de Jezuiten. Zij huwde met de Engelsman Joris CHAMBERLAIN uit het huis der graven van Tanquerville (*in keel een keper vergezeld van 3 schelpen, alles van goud, de keper beladen met een schildje van keel met een hartschild van zilver en met sterren van goud zoomsgewijs geplaatst*), overleden te St.-Omer op 2 augustus 1592, begraven in de Jezuitenkerk aldaar, rechts van de ingang. Aan de muur daar werd ook een groot houten paneel opgehangen met een voorstelling van Christus die het brood breekt. (Heraldisch) rechts was het wapenschild van zijn familie, (heraldisch) links dit van zijn vrouw met de kwartieren van hun voorouders. Zij hadden een zoon Joris Chamberlain, kanunnik en deken te Gent, groot-aalmoezener van de aartshertogen, bisschop van Ieper, overleden in december 1634. (KBR, II 2308, II, hoofdstuk 8 op f° 159 geeft de verdere afstamming)
- 3) **Charles**, geboren en dezelfde dag overleden te Gent op 31 maart 1555 (1556 (ns)), begraven in de St.-Jacobskerk.
- 4) **Isabeau**, overleden te Gent op 4 juli 1567, begraven bij haar broer in het koor van de Gentse St.-Jacobskerk, waar volgend grafschrift aan de muur vastgemaakt werd:¹⁰⁷

D.O.M. Dese epitaphie es ghegheven ter gedencknisse van twee overleden kinderen mijnsheeren Chaerles de L'Espinoij gheseit Quiret, heere van Lignes, Loone, etc., ende Raedt ordinaire in Vlaenderen, ende van joncvrau Marguerite Longin, sijne gheselmede, vrouwe van

¹⁰⁵ Volgens het handschrift Ghys en dus niet zoals VARENBERGH en FRIS schrijven: 'vermoedelijk te Douai in 1585' (veronderstelling op basis van het feit dat de registers van de Raad, terug in Gent vanaf 1585 hem niet langer vermeldden).

¹⁰⁶ Vermeld in ANNE DE MOLINA, 'Histoire d'un beau manoir ...', *art. cit.*, pp. 6 en 28 op basis van KBR, hss. II 6515 (Fonds Houwaert), p. 84: *Sepulture van mre Charles de Lespinoij, Raedt ende vrou Margriete Longin, overleet ano 1583 licht begraven t'Audenaerde*. In een bijdrage 'Épithaphes recueillies dans les églises de Flandre, et extraites d'un manuscrit qui est en possession du président de l'Académie' [=burggraaf de Kerckhove-Varent] in: *Bulletin de l'Académie d'Archéologie*, Antwerpen, 1 (1843), p. 245 wordt hij vermeld als overleden in 1583 en begraven te Oudenaarde, St.-Walburga met dezelfde kwartieren.

¹⁰⁷ Tekening met de wapenschilden l'ESPINOY, NIGRI, LONGIN en MONS en tekst in KBR, hss., II 2308 (hs. Ghys) II, f° 149. Zie ook V. DESPODT, *Dat du best, was ic ende wat ic bem, dat sal tu werden...Gentse grafmonumenten en grafschriften tot het einde van de calvinistische republiek (1584)*, Gent, 2001 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Geschiedenis, Univ. Gent), repertorium, nr. 1.4/031 voor andere afschriften uit andere handschriften.

St Bryx [lees: St.-Ulriks] cappelle, Brouck, haerliede kinderen storven, te weten Chaerleken, eerste soone, die starf op den dach van zijnder gheboorte den lesten maerte 1555, ende joncvr(auwe) Isabeau de L'Espinoy, die starf den 4^{en} hoijmaent int jaer 1567. Bidt den heere voor alle gheloovighe zielen.

Hun grafschrift is vergezeld van de kwartierschilden L'ESPINOY-NIGRI, LONGIN-MONS. In een andere kopie (KBR, hss. 16901 (Fonds van Hulthem) f° 116) van dit grafschrift zijn evenwel de kwartieren QUIERET-WAVRIN, LONGIN-MONS.¹⁰⁸ Volgens deze kopie zou dus (ca 1567) Charles de l'Espinoy's moeder een Wavrin zijn (terwijl Charles' vader zelf door een wapen Quieret wordt voorgesteld (!)). In het grafmonument te Sint-Ulriks-Kapelle (ca 1573) heeft Charles' vader als wapen de doornenboom, is zijn moeder nog steeds een Wavrin, maar is Quieret nu de naam geworden van zijn grootvader paterneel. En in 1583 op zijn begraafplaats in de kerk van Oudenaarde is zijn moeder een Le Noir alias Nigri. Een hele evolutie in 15 jaar tijd! J. ANNE DE MOLINA tracht de afwijkingen tussen het handschrift in het Fonds van Hulthem en de steen in Sint-Ulriks-Kapelle te verklaren als zou Charles de l'Espinoy geen eigen wapen gehad hebben en eerst het wapen Quieret gebruikt hebben, daarna een eigen wapen ontworpen (de doornenboom) en dan de beide gevierendeeld. Maar een gevierendeeld wapen de l'Espinoy met doornenboom en drie lelies werd al in 1559 gebruikt door Charles' zuster Louisa (zie hoger)! Zijn uitleg voldoet dus niet.

- 5) **Viglius (Virgilius)**, prior van de abdij van Corbie in Picardië.
- 6) **Margareta**, ongehuwd overleden.
- 7) **Catharina**, geboren voor 1559, ongehuwd overleden.
- 8) **Louisa**, geboren voor 1561, ongehuwd overleden.

Charles de l'Espinoy en zijn tweede echtgenote Christina de Leenheere hadden één dochter:

- 9) **Joanna**, begraven bij haar moeder.¹⁰⁹

VII. - PHILIPPE de l'ESPINOY (° ca 1552, + Gent, ca 1633), auteur van *Recherche des Antiquitez et Noblesse de Flandres* en Cornelia NORMAN¹¹⁰ hadden volgende kinderen:

- 1) **Jacob**, oudste zoon, ingeschreven met zijn vader als poorter van Gent op 18 mei 1618 en toen al vermeld als kanunnik van St.-Baafs te Gent. Hij was onderdiaken

¹⁰⁸ ANNE DE MOLINA, 'Histoire d'un beau manoir ...', *art. cit.*, p. 38 noot 68. Dezelfde afwijkende namen van vaderszijde vinden we ook in: [PH. BLOMMAERT, ...] *Inscriptions funéraires ... Flandre orientale, o.c., 1e série: églises paroissiales, II (St.-Jacobs, St.-Niklaas)*, p. 13. Daar is het wapen Quieret : *gevierendeeld: in 1 en 4: in zilver drie lelies met afgesneden voet van keel, in 2 en 3: in goud een leeuw van sabel getongd van keel.*

¹⁰⁹ Zie hoger in het grafschrift van haar moeder. Een dochter Jeanne van Charles de l'Espinoy en Christine de Leenheere wordt niet vermeld in de genealogie KBR, hss. II 2308 (hs. Ghys) II. Daarentegen zegt de genealogie in RAB, Fonds de Thibault de Boesinghe dat er uit het tweede huwelijk nog vijf kinderen waren, maar er worden geen namen gegeven.

¹¹⁰ Over de familie de Norman, zie: A. DE VLAMINCK, *Filations des familles de la Flandre dressées sur pièces authentiques ou d'après des manuscrits anciens*, 2 vols. Gent, C. Vyt, 1875, II, pp. 5-7.

toen hij kanunnik werd op 2 april 1610. Hij overleed op 20 september 1626 en werd begraven in de Sint-Machariskapel van de St.-Baafskerk.¹¹¹

- 2) **Charles**, vaandeldrager in het regiment van zijn schoonbroer Van der Noot, gesneuveld bij het beleg van Vercell in Italië in 1617 (tegen de hertog van Savoie, vijand van de Spaanse koning).¹¹²
- 3) **Maria**, ingeschreven met haar vader als poorteres van Gent op 18 mei 1618. Zij volgde haar vader op als burggravin van Terwaan. Zij huwde met Jan Baptiste VAN DER NOOT, zoon van Jan en Christine de Tassis, kapitein tijdens het beleg van Vercell in Italië waar hij sneuvelde in 1617. Het burggraafschap van Terwaan werd geërfd door diens dochter Cornelia van der Noot, die overleed op 17 februari 1638.¹¹³ Zij huwde met Emmanuel de Cortewille, heer van Laken, begraven te Cassel, O.L.Vrouw.
- 4) **Francisca**, ingeschreven met haar vader als poorteres van Gent op 18 mei 1618, ongehuwd overleden.
- 5) **Joris**, ongehuwd overleden op 5 juli 1585.¹¹⁴

¹¹¹ KBR, hss., II 2308 (hs. Ghys) II, f° 148 noemt hem in 'voetnoot' verkeerdelijk de auteur van het werk *Recherche ...*, maar tegelijk identificeerde hij op dezelfde folio diens vader Philippe met de door SANDERUS genoemde 'arbeidzame onderzoeker naar Vlaamse oudheden'. Het is allicht een onoplettendheid doordat hij even uit het oog verloor dat het werk *Recherche ...* zijn auteur met naam én voornaam (Philippe) vermeldt.

¹¹² N.N., *Nouveau dictionnaire historique des sièges et batailles mémorables et des combats maritimes les plus fameux*, 6 dln., Paris, Dl. VI (1809), p. 262-263.

¹¹³ J.J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, I (1857), p. 281.

¹¹⁴ Niet vermeld in KBR, hss., II 2308 (hs. Ghys) II, f° 148.